

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
मूलप्रवाहीकरण रणनीति-२०७८

लुङ्ग्री गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
बडाचौर रोल्पा, लुम्बिनी प्रदेश

लुङ्ग्री गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

बडाचौर, रोल्पा
(लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल)

शुभकामना मन्तव्य

नेपालको संबिधानको प्रस्तावनामा वीचक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गर्ने तथा आर्थिक समानता, समृद्ध र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ । सोहि अग्रुप स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७२ को प्रस्तावनामा नै वीचक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय तहले योजना बनाउदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्राक्रियार्सग अनुकूल हुनेगरी सुशासन, बातावरणमैत्री, जाजमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूल, विपद् व्यवस्थापन, वीचक तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तर सम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय तहको योजना तर्जमा प्रक्रियामा मात्रै नभएर पिछडाएका वर्गको सहभागितामा जोड दिइएको, योजना बनाउदा मात्रै नभएर जाजवालका तथा पिछडाएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनीटमा जोड दिई विससास प्रवर्द्धन गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वीचक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सन्दर्भमा नेपाल पक्ष राष्ट्र भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानून अन्तर्गत मात्रै नभएर हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुपन महासन्धी १९७९ ले मात्रै नभएर मानव अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । त्यसैगरी संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषदको प्रस्ताव नंबर १३२४ र १३२० ले ससस्त्र द्वन्दको समय र द्वन्द पश्चात हुने यीनजन्य हिंसा विरुद्ध न्याय र शान्त प्राक्रियामा मात्रै नभएर सहभागिताको विषय सुनिश्चित गरेको छ । जाज अधिकार महासन्धी १९८९ ले जाजवालकाको अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन सुनिश्चित गरेको छ । सन १९९४ को वेडोजड सम्मेलनको घोषणापत्रमा उल्लेखित मात्रै नभएर १२ वटा सरोकारका विषयहरू समावेश गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्य २०३० को लक्ष्य नं ४ ले वीचक समानता र लक्ष्य नं ११ ले दिगो विकासको जाज शान्तपूर्ण तथा समावेशी समाजको प्रवर्द्धन गर्ने, न्यायमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र सबै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेहि र समावेशी संस्थाको स्थापना गर्ने विषय उल्लेख गरेको छ । माथ उल्लेखित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नीति तथा कानूनहरूको स्थानीयकरण गरि लुङ्ग्री गाउँपालिकालाई विससासमैत्री बनाउन यो विससास मूलप्रवाहकरण रणनीतिले मार्गनिर्देशन गर्ने विश्वास गरिएको छ ।

प्रस्तुत रणनीति तयार गर्न सहयोग गर्ने प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, सहजीकरण गर्ने संस्था रुडास नेपाल र प्रत्यक्ष सहभागी भएर कार्य गर्ने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिग्यूहरू र कर्मचारीहरू सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यो रणनीति कार्यन्वयनमा सबै पक्षको सहयोग र साथको अपेक्षा गर्दछु ।

बडी प्रसाद शर्मा बट्टारै
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषयसूची

परिच्छेद १ : लैससास रणनीतिको पृष्ठभूमि तथा परिचय

१.१. पृष्ठभूमि	१-२
१.२. लुङ्ग्री गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	२
१.३. लैससास रणनीति निर्माणको उद्देश्य र विधि प्रक्रया	३
१.४. संक्षिप्त नाम र परिभाषा.....	३-५

परिच्छेद २ लैससासको विद्यमान अवस्था तथा सन्दर्भ विश्लेषण

२.१. लुङ्ग्री गाउँपालिकाको राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था विश्लेषण.....	५-७
२.२. लक्षित समूह प्राथमिककरण र प्रमुख सवाल पहिँचान	७-१०
२.३. लैससास क्षेत्रमा क्रियाशिल सरोकारवाला विश्लेषण	१०-१४
२.४. गाउँपालिकाको सवल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौती विश्लेषण	१४-१५
२.५. गाउँपालिका र वडागत रुपमा लैससासमा प्रमुख सवालहरु	१६
२.६. गाउँपालिकाको आगामी लैससास रणनीतिका लागि लक्षित कार्यक्षेत्रहरु	१६-१७
२.७. गाउँपालिकाको लैससास रणनीतिको समयबधी	१७-१८

परिच्छेद ३ लैससास रणनीतिको परिकल्पना, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य, मुल्यमान्यतन, औचित्यता, प्रमुख रणनीति तथा कार्यनीति र कार्ययोजना

३.१. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको परिकल्पना	१८
३.२. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको ध्येय	१८
३.३. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको लक्ष्य	१८
३.४. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको उद्देश्यहरु.....	१८
३.५. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको मुल्यमान्यता	१८
३.६. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको औचित्यता	१९
३.७. लैससास सम्बन्धी प्रमुख रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	१९-२४
३.८. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीति कार्यान्वयन कार्ययोजना	२५-२७

परिच्छेद ४ लैससास रणनीति कार्यान्वयन तथा अनुगमन प्रणाली

४.१. लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागतसंयन्त्र.....	२८-२९
४.२. लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि स्रोत परिचालन	२९
४.३. अनुगमन प्रणाली	२९-३१
४.४. सम्भावित जोखिम तथा जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु	३२-३३
४.५. कानुनी व्यवस्था तथा पुनरावलोकन	३३-३४

अनुसुची : ३४-३८

अनुसुची १. लैससास रणनीति निर्माण तथा कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकास्तरीय कार्यदलको विवरण
अनुसुची २. गाउँपालिका भित्र क्रियाशिल सरोकारवालाहरुको बवरण
अनुसुची ३. समूह छलफलमा सहभागिहरुको विवरण
अनुसुची ४. लैससास रणनीति निर्माण कार्यशालामा सहभागिहरुको विवरण
अनुसुची ५. लैससास निर्माण क्रममा अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएका दस्तावेजहरुलैङ्गिक समानता तथा

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीति

परिच्छेद १

पृष्ठभूमि तथा परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ को प्रस्तावनामा लैङ्गिक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गर्ने तथा आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ । संविधानको भाग ३ मा उल्लेखित मौलिक हक अन्तर्गत धारा १८ मा समानताको हक, धारा २४ मा छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, धारा २९ मा शोषण विरुद्धको हक, धारा ३८ मा महिलाको हक अन्तर्गत समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै निकायमा सहभागिता हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । त्यसैगरी धारा ३९ मा बालबालिकाको हक, धारा ४० मा दलितको हक, धारा ४१ मा जेष्ठ नागरीकको हक धारा ४२ मा सामाजिक न्यायको हकको व्यवस्था गरेको छ । नेपालको संविधान बमोजिम जारी गरिएका राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति २०७७, सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७८ नमुना, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता स्थानीयकरण रणनीति २०७५, बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५, मुलुकी देवानी (संहिता) २०७४ र मुलुकी अपराध (संहिता) २०७४, लगायत राष्ट्रिय नीति तथा कानूनहरूले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा निरोधात्मक तथा नियमनकारी प्रावधानहरूको व्यवस्था गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को प्रस्तावनामा नै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । ऐनको दफा २४ उपदफा (२) मा स्थानीय तहले योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुनेगरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूल, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरेको छ । उक्त ऐनमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम कर्तव्य तथा अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ भने वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत खण्डीकृत तथ्यांक संकलन, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदि व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा महिला तथा पिछडिएको वर्गको सहभागितामा जोड दिइएको, योजना बनाउदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनौटमा जोड दिदै लैससास प्रवर्द्धन गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सन्दर्भमा नेपाल पक्ष राष्ट्र भएका अन्तराष्ट्रिय कानून अन्तर्गत महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन महासन्धी १९७९ ले महिलाको मानव

अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । त्यसैगरी संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषदको प्रस्ताव नंवर १३२५ र १८२० ले ससस्त्र द्वन्द्वको समय र द्वन्द्व पश्चात हुने यौनजन्य हिंसा विरुद्ध न्याय र शान्ति प्रक्रियामा महिलाको सहभागिताको विषय सुनिश्चित गरेको छ । बाल अधिकार महासन्धी १९८९ ले बालबालिकाको अधिकार संरक्षण र प्रबर्द्धन सुनिश्चित गरेको छ । सन १९९५ को बेइजिङ सम्मेलनको घोषणापत्रमा उल्लेखित महिलाका १२ वटा सरोकारका विषयहरु समावेश गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्य २०३० को लक्ष्य नं ५ ले लैंगिक समानता र लक्ष्य नं १६ ले दिगो विकासको लागि शान्तिपूर्ण तथा समावेशी समाजको प्रबर्द्धन गर्ने, न्यायमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र सबै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेहि र समावेशी संस्थाको स्थापना गर्ने विषय उल्लेख गरेको छ । माथि उल्लेखित राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरुको स्थानीयकरण गरि लुङ्ग्री गाउँपालिकालाई लैससासमैत्री बनाउन लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीतिले मार्गर्दिश गर्ने शिवास गरिएको छ ।

१.२. गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय :

रोल्पा जिल्लाको १० वटा स्थानीय तहहरु मध्ये लुङ्ग्री गाउँपालिका एक हो । यो गाउँपालिका जिल्ला सदरमुकाम लिवाङ देखि ५१ कि.मी. उत्तर पूर्वी भागमा अवस्थित छ । लुङ्ग्री नदीको नामबाट नामाकरण गरिएको लुङ्ग्री गाउँपालिका सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको सुलिचौर बजार देखि ६ कि.मी. पूर्वमा अवस्थित छ । प्रशासनिक हिसावले ७ वटा वडामा विभाजित यो गाउँपालिका साविकका ५ वटा गाविसहरु समेटेर बनेको छ । लुङ्ग्री गाउँपालिकाको केन्द्र साविकको वडाचौर गाविसको किलाचौरमा रहेको छ । यो गाउँपालिकाको पूर्वमा बाग्लुङ, पश्चिममा सुनिलस्मृति गाउँपालिका र सुन्छहरी गाउँपालिका, उत्तरमा पूर्वी रुकुम र बाग्लुङ, तथा दक्षिणमा प्यूठान र सुनिलस्मृति गाउँपालिकासंग सिमाना जोडिएको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकामा ४७३९ घरधुरी र २८४८४ जनसंख्या रहेको छ । जसमध्ये महिलाको जनसंख्या १५१२५ (५३.१ प्रतिशत) र पुरुषको जनसंख्या १३३५८ (४६.९ प्रतिशत) रहेको छ । जातजातिगत हिसावले हेर्दा मगर जातीको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा २०६८ को जनगणना अनुसार जनजातीको संख्या ८४.५ प्रतिशत, दलित १२.१ प्रतिशत, ब्राह्मण क्षेत्री ३.३ प्रतिशत र अन्य जाती ०.४ प्रतिशतको बसोबास रहेको छ । त्यसैगरी अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संख्या २.५७ प्रतिशत छ । उमेर समूह अनुसार १९ वर्ष सम्मको बालबालिकाको जम्मा संख्या ४०.२ प्रतिशत छ ।

समुन्द्र सतहबाट १३०० मिटर देखि २००० मिटर सम्मको उचाइमा रहेको यो गाउँपालिकाले २७७.६२ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस गाउँपालिकाको केही भाग बेसी तथा उर्वर जमिन रहे पनि वडाका अधिकांस क्षेत्र दुर्गम एवं बिकट बस्तीहरुले समेटिएको छ । यस गाउँपालिकाको कूल खेतीयोग्य जमिन ७५.७२ प्रतिशत भएपनि जम्मा १० प्रतिशत जमिनमा मात्र सिंचाई सुविधा छ भने अन्य सबै जमिन आकासे पानीमा निर्भर छन् । यहाँको खाद्यान्न तथा प्रमुख अन्नवाली धान, गहु, मकै, कोदो, सिमी, मास, रहर फापर आदि हुन् । आयआर्जनको लागि स्थानीय स्रोतहरुमा टिमुर खेती, मौरीपालन जस्ता ब्यवसाय अत्यन्त सम्भावना युक्त मानिन्छ ।

गाउँपालिकामा सडक सञ्जाल बिस्तारलाई प्राथमिकता दिएपनि अझैपनि धुलौटे वा कच्ची सडकमात्र रहेकोले बाह्रै महिना सडक पहुँच हुन नसक्दा विशेषगरी गर्भवती महिलाको स्वास्थ्य जाँच, सुत्केरी सेवा, स्वास्थ्य उपचारमा कठीनाई भएको र वडा तथा गाउँपालिकाबाट नियमित पाउने सेवामा समेत सहज

पहुँचमा कठीनाई भएको छ । गाउँपालिकाको बिकट क्षेत्रमा बसोबास गर्ने र पछाडी पारिएको बर्ग समुदाय लगायत सबै वडाले समानुपातिक लाभ सुनिश्चित गर्ने गरी समतामूलक विकास प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

१.३. लैससास रणनीति निर्माणको उद्देश्य र बिधि तथा प्रक्रिया :

१.३.१. लैससास रणनीतिको उद्देश्यहरु :

लैससास रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैससास अबधारणा अनुसार यसको प्रयोगलाई सरलीकृत रुपमा स्थानीयकरण गरि गाउँपालिकाले गर्ने सम्पूर्ण विकास यजना तथा कार्यक्रमलाई लैससास उत्तरदायी र दिगो विकास बनाउन आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता, उपलब्धी तथा लाभको समतामूलक वितरण र उपयोगी बनाउने रहेको

- १.३.१. गाउँपालिकाको नीति, कानुन, योजना, कार्यक्रम, सेवा प्रवाह र संस्थागत संरचनालाई लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीति मार्फत लैससासमैत्री, संबेदनशिल तथा उत्तरदायि बनाउन सहयोग गर्ने ।
- १.३.२. लैससाससंग अन्तरसम्बन्धीत मुद्दाहरुलाई विकास प्रक्रियामा समावेश गर्ने ।
- १.३.३. महिला तथा पिछडिएका बर्ग समुदायको सशक्तिकरण गर्दै विकासका कार्यक्रमको लाभ प्राप्तीमा न्यायोचित अवसर सुनिश्चित गर्ने ।
- १.३.४. समाजमा बञ्चितकरणमा परेका वर्ग, लिंग, क्षेत्रका समुदायलाई सशक्तिकरण माध्ययबाट पारिवारिक तथा स्थानीय स्रोत उपयोगमा समानुपातिक पहुँच र समग्र विकास प्रक्रियामा लैगिक तथा सामाजिक समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

१.३.२. लैससास रणनीति निर्माणको बिधि तथा प्रक्रिया :

लैससास रणनीति निर्माण क्रममा गाउँपालिकासंग नियमित सम्पर्क समन्वय, लैससास कार्यान्वयन कार्यदल गठन गरि उक्त कार्यदलसंगको समन्वय, गाउँपालिकास्तरीय सरोकारवालाहरुको सहभागितामा कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न र सरोकारवाला र लक्षित समूह बिच सामूहिक छलफल लगायतका बिधि प्रक्रियाहरु अपनाइएको थियो । लैससास रणनीति प्रति सबै सरोकारवालाको अपनत्व विकास तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहजताका लागि गाउँपालिकास्थित जनप्रतिनिधी, कर्मचारीहरु र सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुको सहभागितामा निर्माण गरिएको थियो । रणनीति तयार गर्ने क्रममा लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय कानुन तथा नीति र अन्तराष्ट्रिय कानुनहरुको स्थानीयकरण हुने गरी सम्बन्धीत नीति तथा कानुनहरुलाई आधार मानिएको छ ।

१.४. संक्षिप्त नाम र परिभाषा :

१.४.१. **संक्षिप्त नाम :** यस रणनीतिको नाम लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीति २०७८ रहनेछ । यो रणनीति स्थानीय सरकारले स्विकृत गरेको मीति देखि लागु हुनेछ ।

१.४.२. **परिभाषा :** बिषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस रणनीतिमा

क) **रणनीति** भन्नाले : लुङ्ग्री गाउँपालिकाको लैससास मूलप्रकाहिकरण रणनीति २०७८ लाई सम्झनु पर्दछ ।

ख) **गा.पा.** भन्नाले : लुङ्ग्री गाउँपालिका सम्झनु पर्दछ ।

ग) **लैससास** भन्नाले : लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्झनु पर्दछ ।

घ) **लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण** भन्नाले महिला, पुरुष वा लैंगिक तथा योनिक अल्पसंख्यक र विभिन्न सामाजिक समूहहरू विचको असमान सक्ति सम्बन्धलाई पुनः सन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिँचान भएका व्यक्तिहरूका लागि समान अधिकार, अवसर एवं सम्मान सुनिश्चित गर्नका लागि गरिने प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ङ) **लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण (Gender Mainstreaming)** भन्नाले स्थानीय तह तथा विद्यमान सबै सार्वजनिक संरचनाहरू लगायत सबै विषयगत क्षेत्रका कानून, नीति, कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमाका हरेक चरणमा लैङ्गिक समानतालाई आन्तरिकीकरण गर्ने स्थिति नै लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई जनाउछ ।

च) **लैङ्गिक समानता (Gender Equality)** भन्नाले समाज तथा राज्यको सबै अंग र तह र क्षेत्रमा महिला, पुरुष वा लैंगिक तथा योनिक अल्पसंख्यक बीच समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्ने अवस्था वा वातावरणलाई जनाउछ ।

छ) **लैङ्गिक समता (Gender Equity)** भन्नाले अवसर र न्यायबाट वञ्चित महिला, पुरुष वा यौनिक तथा अल्पसंख्यक ब्यक्तिलाई समानतामा पुर्याउन अवलम्बन गरिने सकारात्मक विभेद वा विशेष प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ज) **सामाजिक समावेशीकरण (Social Inclusion)** भन्नाले समाजमा पछाडी पारिएका लिङ्ग, वर्ग, जातजाती, समुदाय लगायत वञ्चित वर्ग समुदायलाई विकासका अवसरमा प्रत्यक्ष सहभागी गराई सार्वजनिक सेवा, स्रोत, सुविधामा पहुँच बृद्धि गर्नुलाई सम्झनु पर्दछ ।

झ) **सामाजिक बञ्चितकरण (Social Exclusion)** भन्नाले लैंगिकता, जात, जाती, धर्म, क्षेत्र, अपाङ्गता आदीको आधारमा व्यक्ति, वर्ग वा समुदायलाई सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक र राजनीतिक क्षेत्रमा पाखा वा किनारा लगाई आफ्नो क्षमता अनुसार सहभागी हुने अवसर र त्यस्तो अवसरबाट प्राप्त हुन सक्ने लाभ र प्रतिफलबाट वञ्चित गराइनु हो ।

ञ) **बञ्चित समूह** भन्नाले लामो समय देखि आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक कारणले पछाडी पारिएका महिला, दलित, जनाजाती, जेष्ठ नागरीक, अति विपन्न, दुर्गम बस्तीमा बसोबास गर्ने व्यक्ति वा समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

ट) **लैङ्गिक संवेदनशिल (Gender Sensetive)** : सेवा प्रवाह प्रक्रिया र नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका सबै चरणहरूमा महिला पुरुष र तेसो लिङ्गीहरूका विशेष आवश्यकता र प्राकृतिक अवस्था अनुसार उनीहरूको सन्तुलित विकास, सार्वजनिक लाभ प्राप्तीको सुनिश्चितता र अधिकार प्राप्ती प्रति गम्भीर हुनुलाई सम्झनु पर्दछ ।

ठ) **लैङ्गिकता (Gender)** भन्नाले कुनै पनि मानिस लिंगको आधारमा महिला वा पुरुष वा यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक भएकै कारण समाजद्वारा उनीहरूलाई दिइने विभेदपूर्ण कामको भूमिका, उनीहरू प्रति गर्ने विभेदपूर्ण सामाजिक व्यवहार र उनीहरूलाई हेर्न असमान दृष्टिकोण लाई जनाउछ ।

ड) **लैङ्गिकमैत्री (Gender Friendly)** : समाज वा राज्यको हरेक संरचना र नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका सबै चरणहरूमा महिला, पुरुष वा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका विशेष आवश्यकताहरू सम्बोधनका लागि गरिने प्राथमिकपूर्ण व्यवहारलाई सम्झनु पर्दछ ।

ढ) **CEDAW** : (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) भन्नाले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धि सन् १९७९ लाई जनाउँछ ।

ण) **CRC** भन्नाले बाल अधिकार महासन्धी (Child Rights Convention) सन् १९८९ लाई जनाउँछ ।

त) **BPFA** भन्नाले बेइजिङ कार्ययोजना (Beijing Platform of Action) सन् १९९५ लाई जनाउँछ ।

थ) **सीमान्तकृत समुदाय** भन्नाले आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र भौगोलिक विकटताको कारण पछाडी पारिएका तथा सार्वजनिक सेवा, सुविधाको अवसरबाट वञ्चित र विभेदमा परेका साथै सघिय कानून बमोजिम मानव बिकाको स्तरभन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

द) **लैङ्गिक उत्तरदायि बजेट** भन्नाले लैङ्गिक समानताका लागि बजेटको सुनिश्चिततालाई सम्झनु पर्दछ ।

ध) **लैङ्गिक प्रभाव विश्लेषण** भन्नाले स्थानीय नीति, योजना तथा कार्यक्रमबाट सबै वर्ग, जाताजती, क्षेत्रका महिला, पुरुषले प्राप्त गरेको लाभ वा अवस्थाको लेखाजोखालाई सम्झनु पर्दछ ।

न) **खण्डकृत तथ्यांक** भन्नाले सबै जाताजती, लिंग, वर्ग, क्षेत्रका महिला, पुरुष तथा यौनिक एवं लैङ्गिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत समुदाय, शारिरिक अवस्था आदि समूहहरूको तहगत तथ्यांकलाई सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद २

लैससासको विद्यमान अवस्था तथा सन्दर्भ विश्लेषण,

लक्षित समूह र लैससास सम्बन्धी सवाल एवं सरोकारवाला विश्लेषण :

२.१ लुङ्ग्री गाउँपालिकाको राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था विश्लेषण :

लुङ्ग्री गाउँपालिकाको विद्यमान राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । विश्लेषणले आगामी दिनमा लैससासको क्षेत्रमा के कस्तो आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक योजना तथा नीति कार्यक्रमका विषयहरू उठान गर्न सहयोग गर्नेछ ।

२.१.१. राजनैतिक अवस्था

लुङ्ग्री गाउँपालिका प्रशासनिक हिसावले ५ वटा वडामा विभाजित । यस गाउँपालिकामा गठन भएका उपभोक्ता समिति लगायत कार्यपालिका र गाउँसभामा महिला, दलितको प्रतिनिधित्व विषयमा कानूनले तोके बमोजिमको सहभागिता सुनिश्चित भएको भएपनि गाउँपालिकाको अध्यक्ष, वडा अध्यक्ष जस्तो नेतृत्व तहमा महिला र दलित जातीको सहभागिता सुन्य छ । गाउँपालिकाको नेतृत्वदायि भूमिकामा भने महिला, दलित, अपांग जस्ता पछाडी परेका समुदायको सहभागिता सुन्य रहनुले राजनैतिक रूपमा निर्णायक भूमिकामा लक्षित समूहको सक्रिय सहभागिता बढाउने खालका नीति तथा कार्यक्रम र योजनाको आवश्यकता देखिन्छ । कानूनले अनिवार्य गरेकोमा बाहेक अन्य क्षेत्रमा र नेतृत्वदायि

भूमिकामा महिला लगायत पछाडी परेका वर्गको सक्रिय सहभागिता बृद्धि गर्न सकिएको छैन । महिला लगायत लक्षित समूहलाई राजनीतिमा सक्रिय सहभागिता बृद्धिका लागि उनीहरूको राजनैतिक चेतनास्तर बढाउन स्थानीय राजनैतिक दल लगायत गाउँपालिकाबाट जनचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन हुन जरुरी छ ।

यस गाउँकार्यपालिकाको संरचनागत ढाँचा अन्तर्गत गाउँसभामा कूल संख्या ३७ मध्ये महिला सहभागिता १५ जना (४० प्रतिशत) छ । त्यसैगरी दलित सहभागिता जम्मा ८ जना मध्ये महिला ८ जना र पुरुष २ जना छ, जनजाती सहभागिता जम्मा १० मध्ये महिला ३ जना र पुरुष ७ जना छ, र अन्य १७ जना मध्ये महिला ४ जना र पुरुष १४ जनाको प्रतिनिधित्व छ । त्यसैगरी कार्यपालिकामा जम्मा सहभागिता १४ जना मध्ये महिला ५ जना र पुरुष ९ छन् भने दलित जम्मा २ जना मध्ये दलित महिला १ जना र पुरुष १ जना छ, जनजाती जम्मा ३ जना मध्ये जनजाती महिला १ र पुरुष २ जना छ भने अन्य जम्मा ९ जना मध्ये महिला ३ जना र पुरुष ६ जनाको प्रतिनिधित्व छ । यसरी कार्यपालिका र गाउँसभामा समावेशी सहभागिता रहनु सकारात्मक भएपनि नेतृत्व तहमा लक्षित समूहको प्रतिनिधित्व सुन्य रहनुले लैससासमैत्री गाउँपालिका बनाउन अभै पहल गर्नुपर्ने यथार्थता पुष्टि गर्दछ । अधिकांस उपभोक्ता समितिहरूमा ४० प्रतिशत भन्दा पनि बढी महिलाको सहभागिता देखिनु सकारात्मक भएपनि अभैपनि महिलाले नेतृत्व गरेको ओजनाको कार्यान्वयन तथा भुक्तानी प्रक्रियामा पुरुषहरूकै पूर्ण सहयोग लिनुपर्ने र वास्तविक आम्दानी खर्च बारे पूर्ण जानकारी राख्न नसक्नुले उनीहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता बृद्धि गर्नका लागि सामाजिक शसक्तिकरणलाई व्यापक बनाउन जरुरी देखिन्छ । राज्यका हरेक निकायमा ३३ प्रतिशत महिला र समावेशी सहभागिताको कानुनी प्रावधानले समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरेपनि अर्थपूर्ण सहभागिताका लागि लक्षित वर्ग समुदायको क्षमता विकास र आर्थिक शसक्तिकरणको क्षेत्रमा योजना तथा कार्यक्रम विस्तार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा ७ वटा राजनैतिक दलहरू क्रियाशिल रहेको र सबै राजनैतिक दलहरूको गाउँकमिटीमा महिला सहभागिता ३३ प्रतिशत र सामाजिक रुपले समावेशी सहभागिता अनिवार्य गरिए पनि निर्णायक भूमिकामा नभएकोले नेतृत्वदायि भूमिकामा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न रणनीतिले सम्बोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ । महिला लगायत लक्षित समूहको राजनैतिक भूमिकामा पहुँच बृद्धि गरी निर्णायक तहमा क्रियाशिल हुनका लागि सबै लक्षित समूहमा राजनैतिक चेतनास्तरको र सो सम्बन्धी क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ।

२.१.२. सामाजिक अवस्था विश्लेषण :

सामाजिक हिसावले लुङ्ग्री गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाती, लिंग, भाषा, वर्ग, धर्म मान्ने समुदायको बसोबास रहेको छ । मगर जातीको बाहुल्यता रहे पनि ब्राह्मण क्षेत्री, दलित लगायत अन्य जातीको बसोबास रहेको छ । जातजाती तथा धर्मका आधारमा भाषा, भेषभुषा, रहन सहन र संस्कृति फरक फरक छन् । यस गाउँपालिकाका बासीन्दाहरूको मुख्य जाडपर्व: दशैं, तिहार माघी, तिज पर्व हुन ।

समाजम विद्यमान पित्रसतात्मक सोच र व्यवहारबाट यस लुङ्ग्री गाउँपालिका पनि अछुत रहनन सकेको छैन । लैंगिक विभेद, बोक्सीतथा धामीभाक्की प्रथा, बाल विवाह, बहु विवाह, जातिय विभेद, घरेलु हिंसा र लैंगिक हिंसा जस्ता सामाजिक कुप्रथा र गलत सामाजिक अभ्यासहरू अभै कायमै छन् । परिवार एवं समाजमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशताका सम्बन्धमा केही सकारात्मक परिवर्तनका प्रयासहरू

थालनी भएपनि लैंगिक तथा सामाजिक रूपले समान अवसर र समान पहुँच हुन नसकेको कुरा निर्णायक भूमिकामा महिला सहभागिता र अवरमा तथा सुचनामा न्यून संख्यामा मात्र पहुँचको स्थितिले स्पष्ट पार्दछ । कानुनी रूपमा प्रदान गरिएको प्रजनन तथा सुरक्षित मातृत्वको अधिकार समेत महिलाहरूले निर्बाध रूपमा उपयोग गर्न सकिरहेको पाइदैन ।

यस गाउँपालिकामा शाक्षरता दर: ५७ प्रतिशत विद्यालयको अवस्था मा.वि. ९, आधारभूत २४ वटा छन्। स्वास्थ्य चौकी ६ वटा, एण्टा समुदायिक स्वास्थ्य एकाई छ । खुल्ला दिशा मुक्त क्षेत्र घोषणा भईसकेको छ भने करिब ८३.२० प्रतिशत घर परिवारमा खानेपानीको पहुँच पुगि सकेको छ । शिक्षामा सबै बर्ग, जातजाती, लिङ्ग, क्षेत्रको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न बिचमा विद्यालय छोड्ने प्रवृत्ति न्यूनिकरणका लागि तिले सम्बोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२.१.३. आर्थिक अवस्था :

यस गाउँपालिकाको अर्थिक स्रोतको रूपमा मुख्य पेशा कृषि ब्यवसाय मानिए पनि केही मात्रामा ब्यापार ब्यवसाय, बैदेशिक रोजगारी, छिमेकी मुलुक भारतमा रोजगारीको लागि जाने र ज्यालामजदुरी समेत रहेको पाइन्छ । रोजगारी तथा ब्यवसायमा महिला लगायत लक्षित समूहको सहभागिता सम्बन्धमा एकिन तथ्यांक नभएपनि कम मात्रमा संलग्नता रहेको र समान कामको समान ज्याला सुनिश्चित हुन नसक्दा अर्थतन्त्रमा महिलाको पहुँच न्यून छ । पारिवारिक तथा सार्वजनिक स्रोतमा महिलाको पहुँच न्यून छ । बैदेशिक रोजगारी लगायत अन्य विभिन्न पेशामा संलग्न संख्याको यकिन तथ्यांक संकलन नभएपनि पछिल्लो समयमा बैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या बढ्दो रहेको छ । स्थानीयस्तर लगायत भारतमा समेत ज्यालामजदुरी गर्न जानेको संख्या पनि त्यत्तीकै आकर्षित र बढ्दो क्रममा छ । आर्थिक रूपमा क्रियाशिल जनशक्तिको केही हिस्सा ब्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन तर्फ आकर्षित छन भने न्यून संख्यामा घरेलु तथा साना उद्योग, फर्निचर, ग्रिल उद्योग जस्ता औद्योगिक ब्यवसाय र होटल र ब्यापार तर्फ संलग्न भएको पाइन्छ ।

२.२ लक्षित समुदाय नक्सांकन तथा प्राथमिकिकरण र सवाल पहिँचान :

लुङ्ग्री गाउँपालिकाले विद्यमान आर्थिक सामाजिक र राजनैतिक अवस्था, अवसर तथा सेवामा पहुँच तथा नियन्त्रण, नेतृत्व तहमा सहभागिता, भौगोलिक विकटता लगायतका विषयहरूलाई आधार मानि बञ्चित तथा पछाडी पारिएका बर्ग समुदायहरूको नक्सांकन गरि लक्षित समूह पहिँचान गरेको छ । त्यसैगरी लक्षित समूहको विद्यमान आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक अवस्थाका आधारमा विद्यमान सवालहरू पहिँचान गरिएको छ । गाउँपालिकाको नक्सामा सबै वडाहरूमा लक्षित समूह छरिएर रहेको पाइन्छ । लक्षित समूह र तिनका मुख्य सवालहरू निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

२.२.१ लुङ्ग्री गाउँपालिकाका लक्षित समूह प्राथमिकिकरण	२.२.२. लक्षित समूहका सवालहरू
१. दलित	क) अन्धविश्वास र छुवाछुत कामयमै छ । ख) खण्डिकृत तथ्यांक नभएकोले दलित भित्रको पनि महिला, दलित, अपांग दलित, बेरोजगार दलित, शिक्षाबाट बञ्चित दलित आदि पहिँचान

	<p>हुन सकेको छैन ।</p> <p>ग) राज्यको विभिन्न संरचनाहरूमा निर्यायक भूमिकामा समावेशी पहुँच र प्रतिनिधित्व न्यून संख्यामा छ ।</p> <p>घ) शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार जस्ता विभिन्न अवसरहरूबाट वञ्चित छन् ।</p> <p>न्यून चेतनास्तरले गर्दा समग्र विकास प्रक्रियामा समानुपातिक सहभागिता कमी छ ।</p> <p>ङ) गरिवी संख्या बढी छ ।</p> <p>च) अधिकांस दलितहरू पाखो तथा सिमित जमिनमा जिवन निर्वाह गर्न बाध्य छन्</p> <p>छ) मुख्य पेशा ज्याला मजदुरी तथा मौषमी रुपमा भारतमा नोकरीको लागि जान बाध्य छन् ।</p>
२. एकल महिला:	<p>क) राज्यका सबै संरचना तथा समग्र विकास प्रक्रियामा न्यून सहभागिता छ ।</p> <p>ख) सामाजिक सम्मान सहितको सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणको व्यवस्था कमजोर ।</p> <p>ग) एकल महिलाहरूको सिप क्षमताको विकास गरी जिविकोपार्जन तथा सहज जिवन यापनका कार्यक्रम र योजनाहरू नहुनु ।</p> <p>घ) सामाजिक विभेद, लैंगिक हिंसा, मानसिक हिंसाको शिकार हुनु ।</p> <p>ङ) सामाजिक विभेद, यौनजन्य दुरव्यवहार र अपहेलनामा पर्नु ।</p> <p>च) विभेद र हिंसाका कारण मानसिक स्वास्थ्य समस्याको शिकार बन्न पुग्नु ।</p> <p>च) प्रजनन स्वास्थ्य समस्या कायमै रहनु ।</p> <p>छ) निर्णायक भूमिका र विभिन्न अवसरहरूमा समावेशी पहुँच र प्रतिनिधित्व सुनिश्चित नहुनु ।</p>
३) बालबालिका:	<p>क) बालबालिकाहरू बाल श्रम, बाल यौन दुरव्यवहार तथा शोषण लगायतका विभेद जन्य कार्यबाट पिडित छन् ।</p> <p>ख) बाल विवाह कायमै रहनु र बालविवाहलाई समाजले सहजै स्विकार गर्नु ।</p> <p>ग) बालमैत्री संरचना /व्यवहार /खेल मैदान /बालउद्यान नहुनु ।</p> <p>घ) सार्वजनिक स्थानमा स्तनपान कक्ष सबै नहुनु ।</p> <p>ङ) बालिकाहरूमा आत्मरक्षा शिप नहुनु ।</p> <p>च) बेसाहारा तथा अविभावक विहिन बालबालिकाहरूलाई संरक्षण तथा उचीत हेरचाहको अभाव ।</p> <p>छ) अतिविपन्न भौगोलिक विकटताका बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच कम हुनु</p> <p>ज) पोषणको कमी ।</p>

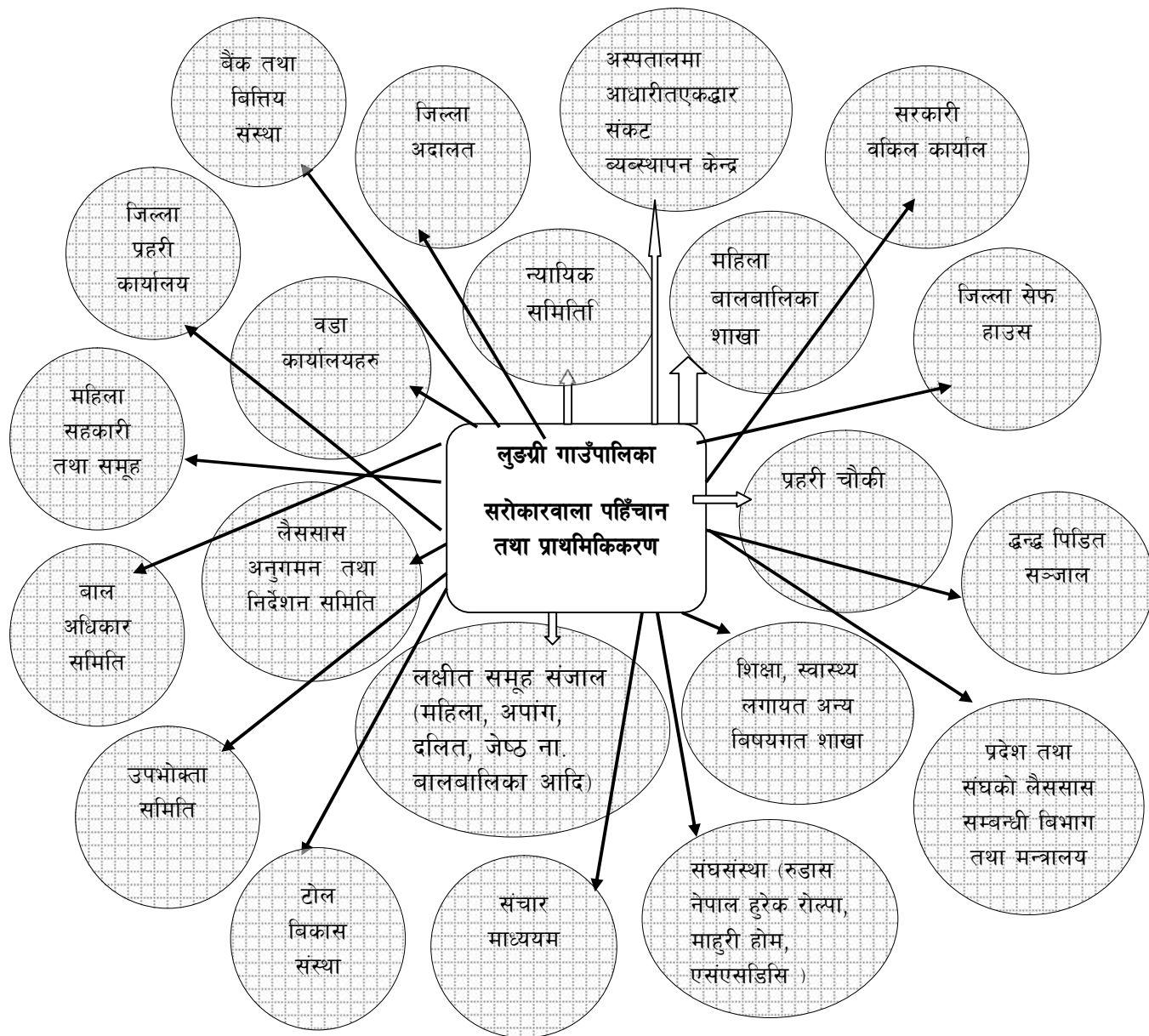
	<p>भ) यौन दुरव्यवहार, हिंसा र अपहेलनाबाट पिडित छन् ।</p> <p>ज) हिंसा तथा विभेदका कारण मानसिक स्वास्थ्यको शिकार बन्नु ।</p> <p>ट) सबै सार्वजनिक निकायमा बालमैत्री संरचना नहुनु ।</p> <p>ठ) असाह्य, अविभावक विहिन तथा जोखिममा रहेका बालबालिकाहरुको लागि बैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था सुनिश्चित नहुनु ।</p>
४) अपाङ्गता भएका व्यक्ति	<p>क) सहज जिविकोपार्जनको सवाल ।</p> <p>ख) समावेशी पहुँच र प्रतिनिधित्व कमी ।</p> <p>ग) शिक्षा तथा रोजगारी तथा अवसरमा पहुँच सुनिश्चितताका र क्षमता अभिवृद्धि कमी ।</p> <p>घ) आवश्यक उपकरणको व्यवस्था र अपाङ्गमैत्री संरचना निर्माण मा वेवास्ता ।</p> <p>ङ) मानसिक स्वास्थ्य समस्याबाट पिडित ।</p> <p>च) यौनजन्य दुरव्यवहार, बलात्कारबाट पिडित ।</p> <p>छ) प्रजनन् स्वास्थ्य समस्याबाट पिडित ।</p>
५) समग्र महिला:	<p>क) शिक्षा, स्वास्थ्य, सुचना र रोजगारीका अवसरहरुमा समान पहुँच नहुनु ।</p> <p>ख) न्यून आयस्रोत र पारिवारिक सम्पत्ति तथा सार्वजनिक स्रोतमा पहुँच कमी ।</p> <p>ग) घरेलु हिंसा, यौनजन्य दुरव्यवहार, बलात्कार, बहुविवाह, लैंगिक विभेद जस्ता अपराध तथा विभेदको शिकार बन्नु ।</p> <p>घ) निर्णायक तहमा प्रतिनिधित्व र अर्थपुण सहभागिता कमी ।</p> <p>ङ) मानसिक स्वास्थ्य समस्याबाट ग्रसित ।</p> <p>च) हिंसा पिडित महिला तथा किशोरीहरुका लागि सुरक्षित आवास तथा संरक्षण प्रणालीको कमी ।</p> <p>छ) महिला हक अधिकार विषयमा कानुनी प्रावधान बारे जानकारीको कमी ।</p> <p>ज) पिडित तथा प्रभावितहरुलाई न्यायमा पहुँच कमी,</p> <p>झ) प्रजनन् अधिकारको उपयोगमा कमी ।</p>
६) द्वन्द्व पिडित र सहिद परिवार:	<p>क) द्वन्द्व पिडित तथा सहिद परिवारको वास्तविक अवस्था पहिचान र प्रथमिककरण भई पुनस्थापना हुन नसक्नु ।</p> <p>ख) द्वन्द्व पिडितहरुको विभिन्न सार्वजनिक संरचनाहरुमा समावेशी प्रतिनिधित्व र अर्थपुर्ण सहभागिताको कमी ।</p> <p>ग) शिक्षा स्वास्थ्य, सुचना र रोजगारीको सुनिश्चितता नभएको ।</p> <p>घ) विभिन्न अवसर तथा सेवा सुविधामा समान पहुँच कमी ।</p> <p>ङ) मानसिक स्वास्थ्य समस्या ,</p> <p>च) बेरोजगारी ।</p>

७) जनजाति:	<p>क) समान पहिचान, पहुँच र समावेशी प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता ।</p> <p>ख) जातिय तथा परम्परागत भाषा संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण,</p> <p>ग) विकासमा मूलप्रवाहिकरण सुनिश्चितता ।</p> <p>घ) शिक्षा, स्वास्थ्य, सुचना र रोजगारीमा न्यून पहुँच ।</p> <p>ङ) आम्दानीको तलनामा खर्च बढी गर्ने प्रचलन ।</p> <p>च) भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण ।</p> <p>छ) आम्दानी भन्दा बढी खर्च गर्ने प्रवृत्ति ।</p>
८) जेष्ठ नागरिक:	<p>क) जेष्ठ नागरिकको सूचनामा पहुँच कमि ।</p> <p>ख) जेष्ठ नागरिकलाई उचीत पालनपोषण तथा संरक्षणको व्यवस्था नहुनु साथै घरपरिवारबाट बेवास्ता र अपहेलना गरिनु ।</p> <p>ग) ज्येष्ठ नागरीक माथि अपमानजनक व्यवहार ।</p> <p>घ) पारिवारिक तथा सार्वजनिक स्रोतमा पहुँच तथा नियन्त्रण कमि ।</p> <p>ङ) परिवार तथा समाजबाट अपहेलीत हुनु ।</p> <p>च) एकलै बढी समय बिताउनु पर्ने बाध्यता ।</p> <p>छ) मानसिक स्वास्थ्य समस्याको शिकार हुनु ।</p> <p>ज) जेष्ठ नागरीकहरुलाई यातायातका साधनमा छुटको व्यवस्था प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुदा आर्थिक भार परेको छ ।</p> <p>झ) निशुल्क स्वास्थ्य जाँचको व्यवस्था प्रभावकारी नहुनु ।</p>
९) लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक	<p>क) पहिचान हुन नसक्नु ।</p> <p>ख) खुलेर समाजमा आउन नचाहनु ।</p> <p>ग) समान अवसरबाट बञ्चित हुनु ।</p> <p>घ) समाजबाट अपमानजनक व्यवहार तथा विभेदपूर्ण दृष्टिकोण राख्नु ।</p>
१०) अतिविपन्न खस, आर्य:	<p>क) सिमित र पाखो जग्गाजमिनबाट जिवन निर्बाह गर्न बाध्य ।</p> <p>ख) मौषमी ज्यालामजदुरीमा सिमित रहन बाध्य ।</p> <p>ग) गरिवीका कारण उच्च शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीबाट बञ्चित ।</p> <p>घ) सुचनामा पहुँच नपुग्दा स्रोत तथा सेवा सुविधामा पहुँच कमी ।</p> <p>ङ) अशिक्षा र चेतनाको कमीका कारण बाल विवाह, सामाजिक कुरीति लगायत सामाजिक प्रचलनबाट टाढा हुन नसक्नु ।</p> <p>च) नीति निर्माण तथा निर्णायक तहमा सहभागिताको पहुँच न्यून ।</p> <p>छ) पोषण शिक्षाको कमीका कारण विपन्न समुदायका बालबलिकाहरु कुपोषणको शिकार बन्नु ।</p>

२.३. लैससासका क्षेत्रमा क्रियाशिल सरोकारवाला पहिँचान र उपलब्ध सेवा तथा कार्यक्रमहरु

लुङ्ग्री गाउँपालिकामा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा क्रियशिल सरोकारवाला निकायहरुको पहिँचान गरी भेन डायग्रामद्वारा प्रस्तुत गरिएको छ ।साथै लैससास क्षेत्रमा सरोकारवालाले बहन गनुपर्ने भूमिका समेत निर्धारण गरिएको छ । गाउँपालिकामबाट लैससासको क्षेत्रमा काम गर्दा समन्वय तथा सहकार्य गर्दै आएको र भविश्यमा सहयोग तथा सहकार्य गर्न सकिने

२.३.१. सरोकारवाला निकायहरुको पहिँचान गरिएको सुची भेन डायग्रामद्वारा प्रस्तुती :

२.३.२. लैससास क्षेत्रमा सरोकारवालाहरुको भूमिका तथा सम्बन्ध बिस्तारको अवस्था :

लुङ्ग्री गाउँपालिकाले लैससास रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तह देखि केन्द्र तहसम्मका सम्बन्धीत सरोकारवालाहरूको प्राथमिकिकरण गरी उनीहरूसंग निरन्तर समन्वय र सहकार्यका लागि कार्यगत योजना बनाई लागु गरिनेछ । गाउँपालिका अन्तर्गतका सबै विषयगत शाखा, वडा कार्यालय साथै यस क्षेत्रका सबै सार्वजनिक निकाय, नीजि तथा गैरसरकारी संघसंस्था र जिल्ला, प्रदेश र केन्द्र तहका सम्बन्धीत निकाय तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूसंगको निकटतम समन्वय र सहकार्य गरि स्थानीय जनप्रतिनिधी र कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र लक्षित समूहको विकासमा मूलप्रवाहिकरण तथा पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।

लैससास रणनीतिमा सबै सरोकारवालाहरूको भूमिका निर्धारण गरि कार्यान्वयनका लागि नियमित समन्वय तथा सम्बन्ध विस्तार गरी कार्यान्वयन क्षेत्रमा सहकार्य गरिनेछ । सरोकारवालाहरूले तोकीएको भूमिका प्रभावकारी कार्यान्वयन गरे नगरेको सन्दर्भमा नियमित अनुगमन समेत गरिनेछ । गाउँपालिकाबाट लैससास क्षेत्रमा काम गर्ने सरोकारवाला पहिँचान गरि बुदाँ नं २.३.१. मा उल्लेख गरिएका सरोकारवाला निकायहरूको भूमिका तथा जिम्मेवारी निम्न तालीकामा उल्लेख गरिएको छ ।

क.. सरोकारवाला निकायहरू	ख. भूमिका तथा जिम्मेवारी
१) सबै विषयगत शाखाहरू	१) योजना निर्माण, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रक्रियामा लक्षित समूहको सक्रिय सहभागिता अनिवार्य गर्ने । २) लैससासमैत्री संरचनाको निर्माण र सेवा प्रवाह प्रणालीको विकास गर्ने । ३) शिक्षा, स्वास्थ्य, संरक्षण लगायतका मानविय विकास र सुरक्षाका विषयमा संवेदनशिलता अवलम्बन गर्ने । ४) लैससास इकाई र लैससास सम्पर्क व्यक्तिसंगको निकटतम समन्वय र परामर्श अनुसार वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम र बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयन गर्ने । ५) न्याय सेवा प्रणाली सुरक्षित र संवेदनशिल बनाउने ।
२) अन्य सरकारी तथा सार्वजनिक निकायहरू (प्रहरी कार्यालय, शिक्षण संस्था, जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, जिल्ला अदालत, जिल्ला अस्पताल र ओ.सी.एम.सी., आदि)	१) लैससासमैत्री संरचना निर्माण गरि कार्यप्रणाली अवलम्बन गर्ने । २) लैससास संवेदनशिल व्यवहार अवलम्बनका लागि आचारसंहिताको पुर्ण पालना गर्ने । ३) सेवा प्रवाहमा सबै वर्ग समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्न तथा लाभ एवं अवसरको न्यायोचित वितरण प्रणाली अवलम्बन गर्ने । ४) महिला, बालबालिका, विभिन्न खाले हिंसा पिडित, विपन्न लगायत वञ्चितमा परेका जनसाधारणलाई लैससास संवेदनशील एकीकृत स्वास्थ्य सेवा प्रणाली सुनिश्चित गर्ने । ५) मानसिक स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य र लैंगिक हिंसा विरुद्धको सेवालार्इ सरल र सहज बनाउन स्वास्थ्य सेवा कानुनी परामर्श साथै मनोविमर्श सेवाको व्यवस्था गर्ने ।

<p>३) लक्षित समूहहरू (महिला, दलित, बालबालिका, ज्येष्ठनागरिक सञ्जाल, आमा समूह, महिला समूह, निगरानी समूह तथा सहकारी आदि)</p>	<p>१) प्रमुख सरोकारका लक्षित समूहहरूको सवाल एवं समस्या तथा आवश्यकताका सम्बन्धमा खण्डकृत तथ्यांक तथा सुचना संकलन तथा आवश्यकता पहिँचान गर्न सहयोग गर्ने ।</p> <p>२) समाजमा विद्यमान विभेदकारी प्रचलन तथा असमानता विरुद्ध अभियान संचालन गर्न योजना बनाई माग गर्ने ।</p> <p>३) लक्षित समूहका लागि पर्याप्त योजना तथा बजेट सुनिश्चित गर्न माग गर्ने।</p> <p>४) योजना तर्जुमा चरण देखि कार्यान्वयन तथा अनुगमन चरणमा प्रमुख साभेदारका रूपमा नियमित समन्वय र सहकार्य गर्न गराउन वकालत गर्ने ।</p> <p>५) निर्णायक तहमा लक्षित समूहको समावेशी प्रतिनिधित्व र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न वकालत गर्ने ।</p>
<p>४) गैरसरकारी संघसंस्थाहरू</p>	<p>१) कानूनहरूको प्रभवकारी कार्यान्वयनका लागि साभेदारी गर्ने ।</p> <p>२) महिला, दलित, जनजाती, अति बिपन्न तथा वञ्चित समूहका लागि आर्थिक सामाजिक सशक्तीकरण तथा सामाजिक परिचालन सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवम् अनुगमन प्रक्रियामा लैससास उत्तरदायी तथा संवेदनशिल बनाउन सहजीकरण तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने ।</p> <p>३) लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा र विभिन्न महामारी वा विपदबाट पिडित तथा प्रभावितहरूलाई राहात, उद्धार लगायत सामाजिक सुरक्षा तथा तत्काल संरक्षण प्रदान गर्न सहयोग गर्ने ।</p> <p>४) गाउँपालिकाले निर्दिष्ट गरे बमोजिम लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरू सम्बोधनका लागि नियमित वकालत तथा आवश्यकता अनुसार समन्वय एवं साभेदारीमा कार्य गर्ने ।</p> <p>५) लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, सामाजिक विभेद र हानीकारक गलत सामाजिक मुल्य मान्यता र कुरीति विरुद्ध सकारात्मक परिवर्तन र सोंचको विकास गर्न सामाजिक जागरण अभियान तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।</p>
<p>५) निजी क्षेत्र(विकास बैंक, वित्तिय संस्था र उद्योग बाणिज्य संघ आदि)</p>	<p>१) निजीक्षेत्रबाट उपलब्ध गराउने बस्तु तथा सेवाहरूमा सबै समुदाय तथा बर्गको पहुँच सुनिश्चित गर्न दुर्गम बस्तीहरूमा समेत सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउने,</p> <p>२) महिला, बिपन्न तथा वञ्चित समूहहरूको आर्थिक सशक्तीकरणका लागि आर्थिक, प्राविधिक र व्यावसायिक सहयोग उपलब्ध गराउने ।</p> <p>३) वडा तथा बस्तीस्तरमा विभिन्न उद्यमीहरूबाट उत्पादित बस्तुहरूको बजारीकरणका लागि वडा तथा गाउँपालिकासंग समन्वय र सहयोग</p>

	<p>गर्ने</p> <p>४) महिला, दलित लगायत पछाडी परेका समुदायलाई व्यवसाय तर्फ उन्मुख गराउन अभिमूखिकरण कार्य मार्फत प्रोत्साहान गर्ने ।</p> <p>५) गाउँपालिकासंग समन्वय गरी लक्षित वर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यहरु संचालन गर्ने ।</p>
६) प्रदेश तथा संघीय सरकार	<p>१) लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कानुन र अन्तराष्ट्रिय प्राबधानहरुलाई स्थानीयकरण गर्न जनप्रतिनिधी, कर्मचारी लगायत सरोकारवालाकहरुको क्षमता विकास गर्ने ।</p> <p>२) लैससास दृष्टिकोणबाट योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि अनुगमन ढाँचाहरु पुनरावलोकन गर्न लगाई नियमित समन्वय तथा अनुगमन गर्ने</p> <p>३) नियमित लैगिक उतादायी बजेट निर्माण र लैससास परिर्क्षण गर्न क्षमता विकास गर्ने र काम सम्पन्न भए नभएको नियमित समन्वय तथा अनुगमन गर्ने ।</p>
७) विकास साभेदारहरु	<p>१) लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति तथा कार्यविधिहरुको निर्माण तथा पुनरावलोकन गर्ने कार्यमा गाउँपालिकालाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग गर्ने ।</p> <p>२) महिला, दलित, अपांग जेष्ठ नागरीक, विपन्न लगायत पछाडी पारिएका वर्ग समुदायहरुको विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरणका लागि गाउँपालिकासंग समन्वय गरी साभेदारीमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।</p> <p>३) विकास साभेदारबाट संचालन गरिने विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरुमा लैगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरु सम्बोधन हुने गरी क्रियाकलापहरु तय गर्ने ।</p> <p>४) लैगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, सबै प्रकारका विभेद वा सामाजिक असमानता विरुद्ध प्रतिकार र वकालत क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक तालिम तथा अभिमूखिकरण कार्यमा सहयोग गर्ने ।</p>

२.४. लुङ्ग्री गाउँपालिको सवल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौती (SWOT Analysis) विश्लेषण

लुङ्ग्री गाउँपालिकाले लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण क्षेत्रमा हासिल उपलब्धी, सकारात्मक अभ्यासहरु तथा कमजोर पक्षहरु पहिँचान तथा विश्लेषण गरी सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरुलाई रणनीतिक कार्ययोजनामा समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी लैससास क्षेत्रमा यस गाउँपालिकाले अवलम्बन गर्न सक्ने अवसरहरुलाई स्थानीयकरण गर्दै चुनौतीहरुको सामान गर्न यस रणनीतिक योजनाले मार्गनिर्देश गरेको छ । यस गाउँपालिकाको (SWOT Analysis) तालीकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

सवल पक्ष	कमजोर पक्ष	अवसर	चुनौती
<p>१) लैससास नीति निर्माण भई कार्यान्वयन चरणमा रहेको ।</p> <p>२) न्यायिक समितिद्वारा स्थानिय स्तरमा लक्षित वर्ग उपर हुने हिंसा सम्बन्धि उजुरि माथि सुनुवाई हुने गरेको ।</p> <p>३) लैंगिक हिंसा निवारण कोष स्थापना र कार्यविधि निर्माण भई लागु भएकोछ ।</p> <p>४) लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध जनचेतनामूलक तालीम तथा दिवसिय अभियान संचालित छन् ।</p> <p>५) विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना भएको ।</p> <p>६) लैससास परिक्षण सुरुवात गरिएको ।</p> <p>७) बालसंरक्षण नीति निर्माण भई लागु भएको छ</p> <p>८) महिला र किशोरी समूह गठन भई परिचालित छन् ।</p> <p>९) बाल सञ्जाल गठन भई परिचालित छन् ।</p> <p>१०) महिला सिप विकास, नेतृत्व विकासका कार्यक्रमहरु संचालन भईरहेको ।</p>	<p>१) गाउँपालिकाको लक्षित समुदाय तथा वर्गको नक्साङ्कन हुन नसकेको ।</p> <p>२) खण्डिकृत तथ्याङ्कको आधारमा लक्षित समुहको लागि निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजन तथा कार्यक्रम तय नगरिएको ।</p> <p>३) कर्मचारी एवं जनप्रतिनिधिहरुलाई क्षमता विकास कार्यक्रम योजना नभएको ।</p> <p>४) गाउँपालिकाले नीति, कानुन, योजना निर्माण गर्नु अगाडि लैससासको दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको लेखाजोखा गर्ने नगरेको ।</p>	<p>१) संविधान लगायत विभिन्न राष्ट्रिय कानुन तथा नीतिहरु अनुकुल हुनेगरी स्थानीय कानुन तथा नीति बनाई लागु गर्न सकिने ।</p> <p>२) गाउँपालिकालाई स्थानीय आवश्यकता र अवस्था अनुसार कानुन बनाउन पाउने अधिकार प्राप्त हुनु ।</p> <p>३) लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका पक्षमा सबै जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको सकारात्मक धारणा रहनु ।</p>	<p>१.पालिकाले बनाएका नीतिगत प्रवधानलाई पुर्ण रुपले प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने गराउने</p> <p>२.गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतको सिमितता</p> <p>३) दक्ष तथा पर्याप्त मानवस्रोतको कमी</p> <p>४) भौगोलिक विकटता ।</p> <p>५) विभिन्न समयमा आउने महामारी तथा विपद जस्ता जोखिमहरु कायमै रहनु । ।</p>

२.५. गाउँपालिका तथा वडास्तरका लैससास सम्बन्धी पहिँचान गरिएका प्रमुख सवालहरु

लुङ्ग्री गाउँपालिकाको लक्षित समूह नक्सांकन तथा प्राथमिकिकरण गरी पहिँचान गरिएका सवालहरुलाई विश्लेषण गर्दा प्राथमिकिकरण गरिएका प्रमुख सवालहरु निम्न छन् ।

- १) हरेक समुदायमा घर-परिवार लगायत समाजका सामाजिक अनौपचारिक संयन्त्रहरु देखि सार्वजनिक औपचारिक निकायहरुमा समेत लैंगिक बिभेद, सामाजिक असमानता र सामाजिक बञ्चितिकरणको अवस्था विद्यमान छ ।
- २) विपन्न, जोखिममा परेका, महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको खण्डिकृत तथ्याङ्कको अद्यावधिक गरी व्यवस्थापन नगरिएकोले लक्षित समूहका आवश्यकताले प्राथमिकता पाउन सकेका छैनन् ।
- ३) गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तथा कार्यक्रममा लैंगिक सवाल तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयले प्राथमिकता पाउनसकेको छैन । ,
- ४) स्थानीय तहमा सिमान्तकृत समुदायलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नका लागि छुट्टै नीति र बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्था नहुदा विकास प्रक्रियामा उनीहरुको सहज पहुँच पुग्न सकेको छैन ।
- ५) लैंगिक उत्तरदायि योजना तथा बजेट निर्माण हुन नसक्नु ।
- ६) सहभागितामूलक योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी नहुँदा सिमान्तकृत वर्ग समुदायलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउन सकिएको छैन ।

२.६. गाउँपालिकाको लैससास रणनीतिले लक्षित गरेका कार्यक्षेत्रहरु

लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय कानुन र नीतिहरुलाई स्थानीयकरण गरी लक्षित वर्ग समूहलाई विकासको मूलप्रवाहमा समाहित गर्नका लागि गाउँपालिकाको लैससास रणनीतिले लक्षित गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रहरु निम्न बमोजिम छन् ।

(क) .मूलप्रवाहिकरणः

गाउँपालिका भित्रका लक्षित समूहलाई आर्थिक सामाजिक र राजनैतिक सशक्तिकरण मार्फत गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहिकरण गरिनेछ । गाउँपालिका लगायत सबै विषयगत क्षेत्रका कानुन, नीति, कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमाका हरेक चरणमा लक्षित समूहहरुको पहुँच र प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिनेछ । लक्षित समूहको मूलप्रवाहिकरणका लागि बञ्चितिकरणमा र बहिष्करणमा परेका व्यक्ति समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरुको पहिँचान तथा लेखजोखा गरि नियमित तथ्यांक अद्यावधिक गरिनेछ ।

(ख) समान पहिँचान र समावेशी प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता :

१) लक्षित वर्ग/समूहलाई श्रोत र साधनमा पहुँच सुनिश्चित र अर्थपूर्ण सहभागिताका लागि क्षमता तथा नेतृत्व विकास र आयआर्जन क्रियाकलाप मार्फत आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक सशक्तिकरण गरिनेछ ।

२) समाजमा विशेषगरि बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अशक्त तथा अपांगता भएका व्यक्ति लगायत सबै असाह्य व्यक्ति वा समूहको विकासका लागि वडा तहबाट खण्डकृत तथ्यांक संकलन तथा अद्यावधिक गरि सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण लगायत आर्थिक क्रियाकलापहरूमा सक्रिय सहभागिता गरमउने ।

ख) सुन्य सहनशिलता र बिभेद रहित समाज निर्माण :

लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा लगायत सबै प्रकारका हिंसा जन्य कार्य विरुद्ध सुन्य सहनशिलताको मान्यता लाई पुर्णत कार्यान्वयन गर्न सरोकारवाला लगायत लक्षित समूहको क्षमता विकास र जनचेतनामूलक अभियान मार्फत हिंसा मुक्त गाउँपालिका घोषणाको वातावरण तयार गरिनेछ । कुनै पनि प्रकारको हिंसाबाट पिडित तथा प्रभावितहरूलाई सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चित गर्दै न्यायमा पहुँच बढाउन सुरक्षित संरक्षण प्रणालीको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक योजना तथा बजेट विनियोजन गरिकार्यान्वयन गरिनेछ । बालिका तथा किशोरीहरूलाई आतृक्षा सम्बन्धी सिप प्रदान गरी हिंसा विरुद्ध प्रतिकारात्मक क्षमता विकास गरिनेछ । लैंगिक जातीगत, उमेर समूह, शारिरिक अवस्था, भौगोलिक क्षेत्र वाअन्य कुनैपनि आधारमा गरिने बिभेद लगायत समाजमा प्रचलित बोक्सी प्रथा, बाल विवाह, बहु विवाह जस्ता गलत सामाजिक अभ्यास विरुद्ध जनचेतनाका लागि सामाजिक अभियान र प्रतिकारात्मक क्षमता विकासका लागि क्षमता विकासका अभियान संचालन गरिनेछ ।

विभिन्न समयमा आउने विपद तथा महामारी र कोभिड-१९ महामारीको संक्रमण सुरु भए पश्चात बढेको विभिन्न खालका लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा र बाल हिंसालाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय जनप्रतिनिधिहरू लगायत सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूलाई यसबारे सचेतना फैलाउने खालका कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै क्षमता विकास गरिनेछ ।

(ग) समन्वय, सहकार्य र साभेदारी

लैससास सम्बन्धी नीति तथा योजना निर्माण र सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न केन्द्र, प्रदेश, लगायत जिल्ला तह र स्थानीय तहमा क्रियाशिल सम्बन्धीत सरकारी तथा गैरसरकारी र नीजि क्षेत्रका निकायहरूसंग आवश्यकता अनुसार समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गरिनेछ । गाउँपालिकाले तय गरेका लैससास सम्बन्धी नीति तथा कानूनहरूको बारेमा सबै सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराउदै लैससास उत्तरदायि बनाउन अभिमूखिकरण गरी कार्यान्वयन गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ ।

(घ) अनुगमन तथा मूल्यांकन:

गाउँपालिकाका सबै कार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्रको व्यवस्था गरी परिचालन गरिनेछ । वडा तह र गाउँपालिका तहको अनुगमन तथा निर्देशन समिति निर्माण गरि अनुगमन तथा मुल्यांकनको जिम्मेवारी तोकिनेछ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनमा निर्देशन तथा प्रोत्साहन गर्दछ ।

२.७. लैससास रणनीतिको कार्यअवधि :

लुङ्ग्री गाउँपालिकामा विद्यमान आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक अवस्थाको विश्लेषण लगायत यस गाउँपालिकाले लैससास क्षेत्रमा प्राप्त गरेका उपलब्धी र लैससासमैत्री बनाउनका लागि अबै गर्नुपर्ने

सुधारका पक्ष र विद्यमान लैससास सम्बन्धी सवालहरु सम्बोधनका लागि लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीति निर्माण गरी लागु गरेको हो । यस लैससास रणनीतिको अवधी ५ वर्षको हुनेछ ।

परिच्छेद ३.

लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीतिको परिकल्पना, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य, मुल्यमान्यता र औचित्यता, राणनीति तथा कार्यनीति र कार्यान्वयन कार्ययोजना

३.१. लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीतिको परिकल्पना:

“लैगिक समानता र सामाजिक समावेशीमैत्री व्यवहार, समग्र विकासको मूल आधार” ।

३.२. ध्येय:

समाजमा विद्यमान विभेद, असमानता र अन्याय विरुद्ध प्रचलित संविधान र कानूनले प्रत्याभूत गरेका हक, अधिकारहरु वञ्चितकरणमा परेका वर्ग, लिङ्ग, जातजाती र क्षेत्रका व्यक्तिहरुले निर्बाध रुपमा उपयोग गर्ने बातावरण निर्माण गर्ने ।

३.३. लक्ष्य:

आगामी ५ वर्षभित्र सबै लक्षित समूहका व्यक्तिहरुलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, क्षमता विकास लगायत विभिन्न अवसरहरुमा समान पहुँच र प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरी लैगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री गाउँपालिका बनाउने ।

३.४. रणनीतिकउद्देश्यहरु:

- ३.४.१. विपन्न तथा वञ्चित समूहको आर्थिक सामाजिक शसक्तिकरण भएको हुनेछ ।
- ३.४.२. लक्षित समूहबाट हरेक सार्वजनिक संरचनाहरुको निर्णायक भूमिकामा समावेशी प्रतिनिधित्व सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- ३.४.३. लैगिक विभेद, लैगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, जातीय छुवाछुत लगायतका हानीकारक गलत सामाजिक अभ्यास र कुरीति अन्त्य भएको हुनेछ ।
- ३.४.४. समाजमा विद्यमान बाल विवाह, बाल यौन शोषण लगायत बालबालिका माथि हुने सबै प्रकारका विभेद र शोषणको अन्त्य भएको हुनेछ ।
- ३.४.५. लैससासमैत्री कार्यप्रणाली र लैङ्गिक उत्तरदायि बजेट कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

३.५. लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीतिको मुल्य मान्यताहरु :

लुङ्ग्री गाउँपालिकाले लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा निम्न मुल्यमान्यताहरुलाई आत्मसात गरिनेछ ।

- क. समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका विभेद तथा लैगिक हिंसा विरुद्ध सुन्य सहनशिलता अबलम्बन ।
- ख. न्यायमा पहुँचसुनिश्चितता र सार्वजनिक स्रोत तथा लाभको न्यायोचित वितरण प्रणाली व्यवस्थापन
- ग. सकारात्मक सोचको विकास र लैससासमैत्री व्यवहार अबलम्बन ।
- घ. समान तथा समावेशी प्रतिनिधित्व र अर्थपूर्ण सहभागिता ।

- ड. पिडित तथा प्रभावित र असाह्यहरुको लागि संरक्षण प्रणाली व्यवस्थापन
च. समन्वय तथा साभेदारी र सहकार्य

३.६. लैससास रणनीतिको औचित्यता :

नेपालको संविधानद्वारा प्रदान गरिएको समानताको हक कार्यान्वयनका लागि समुदाय तहमा रहेका विभेदकारी मुख्यमान्यताहरु परिवर्तन गर्नु जरुरी छ । लैससास रणनीतिले गाउँपालिकाको हरेक नीति, कानून, योजना तथा बजेट र कार्यक्रमलाई लैससास उत्तरदायि बनाउन मार्गनिर्देश गर्ने हुदा व्यक्ति, परिवार र समाजको सोच र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई लक्षित बर्ग समूहलाई विकासको मूलप्रवाहमा समावेश गर्न सकिन्छ भन्ने मान्यता राख्दछ ।

नेपालको संविधानमा व्यवस्था भए अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई कानुनी अधिकार क्षेत्र तथा जिम्मेवारी निर्दिष्ट गरेको छ । लैससास सम्बन्धी लराष्ट्रिय नीति तथा कानूनहरु र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु स्थानीयकरण गरि लागु गर्न गराउन आवश्यकता महशुस गरी लुङ्ग्री गाउँपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति निर्माण गरेको छ । लैससास रणनीति निर्माण गरी जारी गर्नुको औचित्यता सम्बन्धमा निम्न बुँदाहरुले स्पष्ट पारेको छ ।

- क) लैससास सम्बन्धी प्रावधानहरुलाई स्थानीयकरण गरी विकासको मूलप्रवाहमा लक्षित समूहको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न मार्गनिर्देश गर्दछ ।
- ख) खण्डकृत तथ्यांक सहित लक्षित समूहको आवश्यकता र मागका आधारमा योजना प्राथमिकिकरण, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्दछ ।
- ग) दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि समाजमा रहेको कुरीति, कुप्रथा र सबै प्रकारका विभेद हटाई समान पहुँच र अवसर प्रदान गरी न्यायपूर्ण समाजको स्थापना गर्न सहयोग गर्दछ ।
- घ) नेपाल सरकारले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्रावधानहरुलाई स्थानीयस्तर देखि नै पुर्ण रुपमा अवलम्बन गरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री शासन पद्धति अवलम्बन गर्न आधार तय गर्दछ ।
- ड) लैससासको अवधारण सम्बन्धी बुझाइमा एकरुपता कायम गर्दै समन्वय र साभेदारीको अवधारणा विकास गरि लैङ्गिक उत्तरदायि योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन र लैससासमैत्री व्यवहारको अवलम्बन गर्न अभिप्रेरीत गर्दछ ।
- च) यस रणनीतिले सबै सार्वजनिक, निजी तथा सामाजिक संघसंस्थाहरु विच नियमित समन्वय र सहकार्यको माध्यमबाट लैङ्गिक संवेदनशील व्यवहारको विकास गरी लैङ्गिकमैत्री नीति, कानून, योजना निर्माण एवं कार्यक्रम कार्यान्वयनमा निर्देशन तथा प्रोत्साहन गर्दछ ।

३.७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति ३.७.१.

आयआर्जन तथा स्वरोजगार मार्फत लक्षित समूहको जिविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने ।

कार्यनीति

- १) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका महिला, एकल महिला, अपाङ्ग, लगायत विपन्न तथा वञ्चित समूहका लागि सिपमूलक कार्यक्रम र आवश्यक प्रविधि उपलब्ध गराउने ।
- २) लक्षित समूहले गर्दै आएका परम्परागत पेशाहरुको परिमार्जन तथा सुधार गर्ने गरी वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने ।
- ३) विपन्न एवं वञ्चित समूहका लागि वार्षिक रुपमा निश्चित प्रतिशत बजेटको व्यवस्था अनिवार्य गर्ने।
- ४) गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा गर्दा विपन्न एवं सामाजिक रुपले पछाडी परेका विपन्न र वञ्चित समुदायको सहभागिता बढाउन क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- ५) गृहणी महिलाहरुलाई उत्पादनमूलक कार्यमा आकर्षण बढाउन महिला उत्थान कार्यक्रम तथा योजना बनाई संचालन गर्ने ।
- ६) कृषि तथा पशुपालनमा आधारीत व्यवसाय स्थापना तथा प्रबर्द्धन का लागि वार्षिक निश्चित प्रतिशत बजेट र योजना विनियोजन अनिवार्य गर्ने ।
- ७) स्थानीय उद्योग तथा व्यवसाय विस्तारका लागि आवश्यक सिप र प्रविधि वितरण साथै उत्पादित वस्तु तथा सेवाको बजारीकरण व्यवस्था गर्ने ।

रणनीति ३.७.२

नीति निर्माण तथा निर्णायक तहमा लैंगिक तथा समावेशी रुपले अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

कार्यनीति

- १) लक्षित समूहका मानिसहरुलाई निर्णायक भूमिका बहन गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्न नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी गर्ने ।
- २) स्थानीय स्तरमा संचालित योजना तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनका लागि गठित विभिन्न समिति तथा उपसमितिहरु र टोल विकास संस्थाका कार्यकारी पदमा महिला, दलित तथा वञ्चित वर्गका व्यक्तिहरुको सक्रिय प्रतिनिधित्व बढाउन क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- ३) टोल, वडा हुदै गाउँपालिका तहका संरचनाहरुमा लैंगिक तथा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न गाउँपालिकाले कार्यविधि बनाई लागु गर्ने गराउने ।
- ४) विभिन्न अवसर तथा सेवा प्रवाहमा लक्षित समूहको पहुँच वृद्धि गर्न सुचना प्रवाह संयन्त्र वा प्रणाली व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने ।
- ५) खण्डीकृत तथ्यांकको आधारमा पहिँचान भएका लक्षित समूहको क्षमता विकास योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

रणनीति ३.७.३.

लैंगिक हिंसा विरुद्ध सुन्य सहनसिलता अवलम्बन गर्ने ।

कार्यनीति

- १) लैंगिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका घोषणाका लागि आवधीक कार्य योजना बनाई लागु गर्ने गराउने ।
- २) लैंगिक हिंसा तथा यौनजन्य दुरव्यवहार विरुद्ध आचार संहिता बनाई सबै सार्वजनिक निकायमा टाँस गर्ने ।
- ३) लैंगिक हिंसा विरुद्धका अभियानहरु संचालनका लागि सरोकारवाला बिच समन्वय र सहकार्य बिस्तार गर्ने ।
- ३) गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा योजनामा लैंगिक हिंसा विरुद्धका कार्यक्रम सुनिश्चित गरी निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजन गर्ने ।
- ४) जनचेतनामूलक अभियान ब्यापक बनाउन टोलबस्ती सम्मको अभियानमूखि संरचना बनाई परिचालन गर्ने ।

रणनीति ३.७.४.

लैंगिक बिभेल तथा हानीकारक सामाजिक मुल्य मान्यता र कुरिती विरुद्ध वकालत क्षमता बढाई पिडित तथा प्रभावितहरुको न्यायमा पहुँच बढाउने ।

कार्यनीति

- १) लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, लैंगिक बिभेद जस्ता मानविय तथा सामाजिक अपराध विरुद्धका कानुनी प्राबधानहरुको जानकारी र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सबै वडा तहमा कानुनी साक्षरता शिक्षा नियमित संचालन गर्ने ।
- २) लैंगिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा पिडित तथा प्रभावितहरुलाई न्यायिक उपचारको अवधीभर सुरक्षित आवासका लागि सुरक्षित आश्रयस्थलको व्यवस्थापन गर्ने
- ३) लैंगिक हिंसा पिडितहरुको न्यायिक तथा स्वास्थ्य उपचार लगायत आर्थिक स्वावलम्बन सुनिश्चित गर्न लैंगिक हिंसा विरुद्धको कोष परिचालन गर्ने ।
- ४) समाजमा बिद्यमान जातीय बिभेद,सामाजिक असमानता,, लैङ्गिक बिभेद विरुद्ध प्रतिकारात्मक क्षमता बढाउन समुदाय तहमा कानूनी शिक्षा र जनचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- ५) किशोरी लक्षित आत्मरक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास तालीमको योजना बनाई लागु गर्ने ।

रणनीति ३.७.५.

बालमैत्री स्थानीय शासन प्रबर्द्धन गर्ने ।

कार्यनीति

- १) सबै सार्वजनिक निकायहरुमा बालमैत्री संरचना निर्माणका लागि कार्यविधि बनाई लागु गर्ने । ।

- २) सबै बिद्यालयहरुमा बालबालिकाको लागि अलग सौचालय र सेनिटरी प्याडको ब्यबस्था नियमित र अनिवार्य गर्ने ।
- ३) भय तथा त्रास रहित वातावरणमा पठनपाठन तथा शिक्षण सिकाई ब्यबस्थापन गर्ने ।
- ४) बालमैत्री तथा बालसंबेदनशिल ब्यबहार अवलम्बनका लागि परिवार, समाजलगायत सबै सरोकारवालाको क्षमता बिकासका लागि तालीम तथा अभिमूखिकरण गर्ने ।
- ५) बाल संजाल तथा बाल क्लब बिस्तार गरि परिचालन गर्ने ।
- ६) गाउँपालिकाले निर्माण गरेको बाल संरक्षण नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- ७) बालबालिकको पुर्णखोप सुनिश्चिताका लागि जनचेतनामूलक र प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गर्ने
- ८) सबै सार्वजनिक निकायहरुमा स्तनपान कक्ष ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने गराउने ।
- ९) सबै सार्वजनिक निकायहरुमा बालमैत्री संरचना निर्माणका लागि कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने गराउने ।
- १०) बिद्यालय तहमा बालबालिका माथि हुने हिंसा, यौनजन्य शोषण लगायत सबै प्रकारका बिभेद बिरुद्ध कानुनी साक्षरता कक्षा संचालन गर्ने ।
- ११) बालमैत्री ब्यबहार अवलम्बनका लागि सबै सरोकारवाला बिच नियमित अन्तरक्रिया तथा अभिमूखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

रणनीति ३.७.६

बाल बिवाह अन्त्य भएको गाउँपालिका घोषणा थालनी गर्ने ।

कार्यनीति

- १) बाल बिवाह बिरुद्ध गाउँपालिकाले निर्माण गरेको रणनीतिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- २) सरोकारवाला बिच समन्वय र सहकार्य बिस्तार गरी बाल बिवाह बिरुद्ध जागरण अभियान संचालन गर्ने ।
- ३) बाल बिवाह बिरुद्ध सामाजिक बहिष्कार बढाउने
- ४) बाल बिवाहलाई कानुनी दायरामा ल्याउन प्रेरित गर्न कानुनी शिक्षा सम्बन्धी अभिमूखिकरण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

रणनीति ३.७.७

लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कानुन र अन्तराष्ट्रिय प्राबधानहरुको स्थानीयकरण गरी लागु गर्ने ।

कार्यनीति

- १) लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कानुन र अन्तराष्ट्रिय प्राबधान अनुरूप स्थानीय कानुन तथा र कार्यबिधि बनाई लागु गर्ने गराउने ।

- २) नेपाल सरकारले प्रतिवद्धता जनाएका महिला, बालबालिका र मानवअधिकार सम्बन्धि अन्तर्राष्ट्रिय कानून, सन्धी, महासन्धी र सम्झौताहरूको बारेमा गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, टोल विकास संस्थाका पदाधिकारी लगायत कर्मचारीहरूमा व्यापक जानकारी गराउने ।
- ३) महिला, बालबालिका र मानवअधिकार सम्बन्धी निर्माण गरिएका राष्ट्रिय कानूनहरू र नेपाल सरकारद्वारा विभिन्न समयमा प्रतिवद्धता जनाएका मानवअधिकार, CEDAW, CRC, BPFA लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी, महासन्धी र घोषणापत्रका बारेमा वडा तथा समुदाय तहमा व्यापक जानकारीको लागि सचेतनामुलक अभियानका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ४) दिगो विकास एजेण्डा, २०३० मा व्यवस्था भएका १७ वटा लक्ष्यहरू र उक्त लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरू साथै दिगो विकास लक्ष्य नं. ५ ले निर्दिष्ट गरेको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका बारेमा गाउँकार्यपालिका साथै वडा तहसम्म जानकारी गराई सोही आधारमा वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र बजेटको विनियोजनमा प्राथमिकता दिने ।
- ५) शान्ति निर्माण प्रक्रियामा महिला सहभागिता अभिवृद्धि र द्वन्द्व र द्वन्द्व पश्चात हुने हिंसाबाट प्रभावितहरूको सुरक्षा सम्बन्धमा संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषदबाट पारित गरिएको प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० सम्बन्धी विषयमा जनप्रतिनिधि लगायत सबै कर्मचारीहरू र समुदायस्तरमा अभिमूखीकरण गर्ने साथै सूचना तथा संचार सामाग्री मार्फत प्रचार प्रसारमा ल्याई जानकारी गराउने ।
- ६) कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन, २०७१ मा भएका प्रावधानहरूको बारेमा गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि लगायत कर्मचारी तहमा व्यापक जानकारी गराई यौनजन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध शून्य सहनशीलता अपनाउन अभिप्रेरीत गर्ने ।

रणनीति ३.७.८.

लैससासमैत्री संयन्त्र र सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।

कार्यनीति

- १) गाउँपालिकामा लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासका लागि सरोकारवाला बीच सञ्जाल गठन गरी नियमित कार्य गर्ने ।
- २) लैससास इकाई/शाखा स्थापना गर्ने ।
- ३) गाउँपालिकाको लैससास इकाई/शाखामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालमा काम गर्नका लागि लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति नियुक्त गर्ने ।
- ४) गाउँपालिकामा गठन गरिने विभिन्न समिति तथा उपसमितिहरूमा नेपाल सरकारको नीति अनुरूप लैङ्गिक समावेशी तथा समानुपातिक सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- ५) गाउँपालिकाका सबै संयन्त्रहरू र गाउँपालिका भित्रका सबै सरकारी निकाय तथा संघसंस्थाहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय, स्तनपान कक्ष, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।

- ६) गाउँपालिका, वडा कार्यालय र यस क्षेत्र अन्तर्गतका प्रत्येक सरकारी, गैरसरकारी संस्थाबाट संचालित योजना तथा कार्यक्रमको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी परीक्षण गर्ने, गराउने ।
- ७) गाउँपालिका क्षेत्रमा गठित उपभोक्ता समिति, टोल विकास संस्था जस्ता समुह गठन गर्दा लक्षित समुदायहरूको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गराउनुका साथै समूहमा नयाँ सदस्यको प्रवेश प्रक्रिया सरल र सहज बनाउने ।
- ८) गाउँपालिका लगायत यस क्षेत्रभित्र कार्यरत सेवाप्रदायक संस्थाहरूबाट संचालित योजना तथा कार्यक्रमहरूको वार्षिक वा आवधिक सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक लेखा परीक्षण गर्ने कार्यलाई संस्थागत गर्ने ।
- ९) गाउँपालिकाका सबै वडाहरूका बस्तीहरूमा महिला, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, वञ्चित तथा दलित वर्गको अर्थपूर्ण लैङ्गिक तथा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्दै टोल विकास संस्था गठन गरी परिचालन गर्ने ।
- १०) महिला, बालबालिका, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक, दलित लगायतका वञ्चित वर्गको गाउँपालिकामा प्रत्यक्ष पहुँचका लागि उनीहरूको सञ्जाल निर्माण गरी परिचालन गर्ने ।
- ११) गाउँपालिकाका सबै किसिमका सेवा प्रवाह प्रक्रियामा लैङ्गिक सम्बेदनशील कार्य प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

रणनीति ३.७.९.

अनुगमन तथा मुल्यांकन र सुचना प्रणाली व्यवस्थित गर्ने ।

कार्यनीति

- १) लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्यलाई नियमित गर्ने
- २) वडा तह र गाउँपालिका तहको लैससास अनुगमन तथा निर्देशन समिति गठन गरी परिचालन गर्ने ।
- ३) गाउँपालिकाका नीति तथा योजना र कार्यक्रम लैससास उत्तरदायि बनाउन सम्बन्धी वडा तथा विषयगत शाखाहरूसंग नियमित समन्वय र आवश्यक निर्देशन गर्ने ।
- ४) गाउँपालिकाबाट संचालित योजना तथा कार्यक्रमबाट भएको उपलब्धी लैससासमैत्री भए नभएको मुल्यांकन गरी आवश्यक सुझाव दिने ।

३.८. लुङ्ग्री गाउँपालिकाको लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीति कार्यान्वयन कार्ययोजना

रणनीतिक उद्देश्य	प्रमुख क्रियाकलाप कतिपटक	समयावधि सालवसाली	लक्षित समूह	जिम्मेवारी कसले गर्ने /नेतृत्व लिने
३.४.१. विपन्न तथा बञ्चित समूहको आर्थिक सामाजिक शसक्तिकरण भएको हुनेछ ।	१. महिला र विपन्न लक्षित वर्गलाई सहयोग पुग्ने गरि सिपमूलक तालिमको व्यवस्था गर्ने । २. सुरक्षित मातृत्व प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार लाई सुनिश्चित गर्ने जनचेतनामूलक शिविरहरु सञ्चालन गर्ने ।३ महिला सहकारी संस्थालाई उत्पादनमूलक व्यवसाय तथा सोरोजगार क्षेत्रमा प्रेरित गर्नका लागि बजेट व्यवस्था गरि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३.. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत साधनहरु उपयोग र लाभ प्राप्तीमा लक्षित वर्गको पहुँच बृद्धिका लागि क्षमता विकास र जनचेतनाका कार्यक्रम संचालन गर्ने । ४. लक्षित वर्गको खण्डकृत तथ्याङ्कको आधारमा निश्चित प्रतिशत रकम विनियोजन गरि आवश्यकता अनुसारको कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । ५) खण्डकृत तथ्यांक संकलन तथा अद्यावधीक गर्ने ।	आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर कार्यान्वयन गर्ने ।	लक्षित गरिएका महिला, दलित, अपाङ्ग, जनजाती, एकल महिला, अतिविपन्न, दुर्गम बस्तीका समुदाय आदि ।	■ गाउँकार्यपालिका, ■ सुचना शाखा, ■ महिला तथा बालबालिका शाखा
३.४.२. लक्षित समूहबाट हरेक सार्वजनिक संरचनाहरुको निर्णायक भूमिकामा समावेशी प्रतिनिधित्व सुनिश्चित भएको	■ महिला, एकल महिला, दलित, अपाङ्ग लगायत बञ्चित वर्ग समुदायहरुको नेतृत्व क्षमता विकास सम्बन्धी वार्षिक कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने । ■ गाउँपालिकास्थित हरेक सार्वजनिक निकायमा लक्षित समूहको समावेशी प्रतिनिधित्वको लागि निश्चित प्रतिशत संख्या सुनिश्चित गर्न कार्यविधि बनाई लागु गर्ने गराउने । ■ विभिन्न अवसर तथा सेवा प्रवाहमा लक्षित समूहको पहुँच बृद्धि गर्न सुचना प्रवाह संयन्त्र वा प्रणाली व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने	आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर	सबै प्रकारका बालबालिका, अति विपन्न तथा असाध्य बालबालिका, अपाङ्ग बालबालिका, दुर्गम तथा विकट बस्तीमा बस्ने बालबालिका ।	गाउँकार्यपालिका, महिला बालबालिका शाखा, क

<p>हुनेछ ।</p> <p>३.४.३. लैंगिक विभेद, लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, जातीय छुवाछुत लगायतका हानीकारक गलत सामाजिक अभ्यास र कुरीति अन्त्य भएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ लैंगिक हिंसामुक्त गाउँपालिका घोषणाका लागि गाउँपालिकाको आवधिक कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने गराउने । ■ घरेलु हिंसा तथा लैंगिक हिंसा विरुद्ध कानुनी प्रावधानहरु बारे समुदाय तहमा कानुनी साक्षरता तालीम तथा अभिमूखिकरण संचालन गर्ने । ■ लैंगिक हिंसा विरुद्ध आचारसंहिता बनाई सबै सार्वजनिक कार्यालयमा टाँस गर्ने । ■ गाउँपालिकामा गुनासो सुनुवाई संयन्त्र बनाई लागु गर्ने । ■ न्यायिक समिति लगायत मेलमिलाप केन्द्र र मेलमिलापकर्ताहरुको क्षमता विकास गरी परिचालन गर्ने ■ घरेलु हिंसा अन्त्यका लागि वडा तथा समुदाय तहमा जोडी तालीम तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गर्ने । ■ मदिरा सेवनका कारण अधिकांस घरेलु हिंसा हुने भएकोले मदिरा बिक्री बितरण तथा सेवनलाई नियमन गर्न गाउँपालिकाको कार्यविधि बनाई लागु गर्ने । ■ लैंगिक हिंसा र घरेलु हिंसा विरुद्धका अभियान मार्फत टोल हुदै वडा र गाउँपालिका घोषणाको कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने । ■ सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन अधिकार बारे महिला समूह, आमा समूह र सहकारीका सदस्यहरु बिच अन्त ■ अति बिपन्न, असाह्य, ज्येष्ठ नागरीकका लागि निशुल्क स्वास्थ्य विमाको व्यवस्था गर्ने । ■ जातिय छुवाछुत विषयमा जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ■ दाईजो प्रथा, छुवाछुत प्रथा, धामीभाक्रि प्रथा, मदिरा नियमन तथा नियन्त्रणका लागि कार्यविधि बनाई लागु गर्ने गराउने । 	<p>२०७९।०८० देखि निरन्तर</p>	<p>महिला, एकल महिला, असाह्य महिला, बालिका, किशोरी, मदिरा सेवान गर्ने पुरुष, होटल ब्यवसाय,सबै सरोकारवाला निकाय ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ गाउँकार्यपालिका, ■ लैससास सम्पर्क व्यक्ति ■ महिला तथा बालबालिका शाखा
--	---	------------------------------	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> सबै प्रकारका विभेद, बाल विवाह, बहुविवाह लगायत सामाजिक अपराध विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गर्न कानुनी साक्षरता कक्षा संचालन गर्ने । 			
<p>३.४.४. समाजमा विद्यमान बाल विवाह, बाल यौन शोषण लगायत बालबालिका माथि हुने सबै प्रकारका विभेद र शोषणको अन्त्य भएको हुनेछ ।</p>	<p>१) गाउँपालिकाले निर्माण गरेको बाल संरक्षण नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न गराउन वडा तहसम्मको बालबालिकाहरुको संयन्त्र बनाई परिचालन गर्ने ।</p> <p>२) सरोकारवाला बिच समन्वय र सहकार्य विस्तार गरी बाल विवाह विरुद्ध जागरण अभियान संचालन गर्ने ।</p> <p>३) बाल विवाह विरुद्ध सामाजिक बहिष्कार बढाउन र कानुनी दायरामा ल्याउन प्रेरित गर्न कानुनी शिक्षा सम्बन्धी अभिमूखिकरण तथा अन्तरक्रिया संचालन गर्ने ।</p> <p>४) बालमैत्री संरचना निर्माण गर्न, गराउन कार्यविधि बनाइ लागु गर्ने ।</p>	<p>आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर</p>	<p>सरोकारवाल निकाय, स्थानीय संजाल, स्थानीय संघसंस्था, दातृ निकाय, निजी क्षेत्र आदि ।</p>	<p>गाउँकार्यपालिका, महिला तथा बालबालिका शाखा</p>
<p>३.४.५. लैससासमैत्री कार्यप्रणाली र लैङ्गिक उत्तरदायि बजेट कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> लैङ्गिकमैत्री बालमैत्री, अपांगमैत्री संरचना निर्माण सम्बन्धी गाउँपालिकाको कार्यविधि बनाई लागु गर्ने, गराउने । गाउँपालिकाका लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेट एकद्वार प्रणाली मार्फत कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गर्ने । लैससास सम्बन्धी बनेका नीति तथा कानुन कार्यान्वयन गर्न गराउन सबै सरोकारवाला र लक्षित समुह बिच अभिमूखिकरण मार्फत जानकारी गराई कार्यान्वयन गर्न निर्देशन तथा प्रोत्साहन गरिनेछ । अनुगमन मुल्यांकन प्राणालीलाई व्यवस्थित र नियमित गर्ने 	<p>आ.व. २०७९।०८० देखि निरन्तर</p>	<p>सरोकारवाल सार्वजनिक निकाय, स्थानीय संजाल, स्थानीय संघसंस्था, दातृ निकाय, निजी क्षेत्र आदि ।</p>	<p>गाउँकार्यपालिका, महिला तथा बालबालिका शाखा</p>

परिच्छेद ४ :

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयन तथा अनुगमन

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्र तथा विषयहरू प्रति संबेदनशिल भई गाउँपालिकाको नियमित शासन पद्धती तथा सेवा प्रवाह र कार्यप्रणालीलाई लैङ्गिक तथा समावेशीमैत्री बनाउन गाउँपालिकाका नेतृत्व पंक्ति, जनप्रतिनिधीहरू र कार्यरत सबै कर्मचारीहरूलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी रणनीतिको कार्यान्वयन प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमूखिकरण मार्फत अवधारणागत स्पष्टता गराई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न निर्देशन गरिनेछ । गाउँपालिकामा क्रियाशिल सबै संयन्त्रहरू लगायत स्थानीय समुदाय, गैरसरकारी संघसंस्था, विकास साभेदार र निजीक्षेत्र समेतलाई लैससास नीति सम्बन्धमा जानकारी गराई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ ।

४.१.. लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि संस्थागत संयन्त्र :

गाउँपालिका अन्तर्गतका भौतिक संरचना लगायत संस्थागत संयन्त्रहरूमा लैससास नीतिले निर्दिष्ट गरे बमोजिम सुधार गरी लैङ्गिकमैत्री बनाइनेछ । गाउँपालिकाको सबै संरचनाहरूमा संस्थागत व्यवस्थापन साथै पीरचालन सम्बन्धी सिपको विकास गर्न र सामुदायिक विकास कार्यक्रममा समानुपातीक सहभागिता र समावेशीकरण प्रक्रियालाई समाहित गर्नु आवश्यक रहेको छ । लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्न विशेषतः निम्नानुसारका संस्थागत संयन्त्रहरू स्थापना र व्यवस्थापन गरी कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाइनेछ ।

- (क) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण शाखा वा इकाईको स्थापना गरी परिचालन गरिनेछ ।
- (ख) लैससास शाखा चलायमानका लागि लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति (Gender Focal Person) नियुक्त गरी कार्यविवरण तोकीनेछ ।
- (ग) गाउँपालिकामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरू र गाउँपालिकामा सेवा लिन आउने महिला सेवाग्राहीहरूलाई सहजताका लागि लैङ्गिकमैत्री शौचालय र स्तनपान कक्षको व्यवस्था गरिनेछ ।
- (घ) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका लैङ्गिक विभेद तथा लैङ्गिक हिंसाहरू र कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार सम्बोधनका लागि गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र निर्माण गर्ने ।
- (ङ) वडास्तरको सबै वस्तीहरूमा सबै वर्ग समुदायका मानिसहरूको समानुपातिक सहभागिता गराई टोल समिति गठन गरि योजना तर्जुमा प्रक्रियामा र सामुदायिक विकासका कार्यमा क्रियाशिल बनाउने ।
- (च) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका हरेक संरचनाहरूमा लैङ्गिक तथा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- (छ) गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा तथा स्रोतहरू र लाभ वितरणमा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरीक, दलित, जनजाति, एकल महिला, अपांगता भएका व्यक्तिहरू लगायत पछाडि पारिएका समुदायहरूको पहुँच वृद्धिका लागि सञ्जाल गठन गरी उनीहरूको आर्थिक सामाजिक सशक्तिकरण मार्फत गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको विकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

(ज) शाखाको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत सुचना प्रणालीलाई व्यवस्थित र क्रियाशिल बनाउने ।

४.२. लैससास रणनीति कार्यान्वयनको लागि स्रोत परिचालन :

गाउँपालिकाले लैससास रणनीति कार्यान्वयन कार्ययोजना कार्यान्वयनकालागि आवश्यक स्रोत संकलन तथा परिचालन गर्न निम्न प्रक्रियाहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

- क) गाउँपालिकाको विकासका लागि विनियोजित कूल स्रोत तथा बजेटको निश्चित प्रतिशत रकम लैससास क्षेत्रमा सुधारका लागि विनियोजन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- ख) गाउँपालिकामा लैससासको क्षेत्रमा क्रियाशिल सबै सरोकारवाला निकाय बिच नियमित समन्वय र सहकार्य गरी योजना तथा स्रोत परिचालन गर्ने क्रममा एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।
- ग) लैससास रणनीतिमा तोकीए बमोजिमको कार्यभूमिका वा जिम्मेवारी कार्यान्वयनका लागि सबै निकायहरु वीच अभिमूखिकरण गराई कार्यान्वयनका लागि निर्देशन गर्ने ।
- घ) गाउँपालिकामा महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा क्रियाशिल सबै निकायको योजना तथा कार्यक्रम र बजेट लैंगिक उत्तरदायी तथा योजना निर्माण र योजना निर्माण प्रक्रियामा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न सबै सरोकारवालाहरुलाई आवश्यक समन्वय तथा निर्देशन गर्नेछ ।
- ङ) गाउँपालिकाको सिमित स्रोतको अधिकतम उपयोग हुने गरी बञ्चित समुदायलाई विकासमा मूलप्रवासहकरण गर्न आवश्यकता र अवस्था अनुसार न्यायस्रोत परिचालन गर्दा उचित वितरण प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

४.३. अनुगमन प्रणाली :

लुङ्ग्री गाउँपालिकाबाट निर्माण गरिएको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति र रणनीति प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गर्न वार्षिक रुपमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गर्नुका साथै गाउँपालिका र वडा तहमा अनुगमन संयन्त्र गठन गरि परिचालन गरिनेछ। गाउँपालिकाको अनुगमन टोलीमा सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र लैससास शाखाका प्रतिनिधीहरुको प्रतिनिधित्व गराइनेछ । साथै उक्त टोलीमा महिला, बालबालिका तथा वञ्चित समूहहरुको प्रतिनिधित्व समेत सुनिश्चित हुनेछ ।

४.३.१. अनुगमन संयन्त्र गठन तथा परिचालन :

लुङ्ग्री गाउँपालिकाको लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी नीतिले निर्दिष्ट गरेका नीति तथा कार्यनिर्तिहरुको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गरि आवश्यक सुधार गर्नका लागि अनुगमन संयन्त्रको गठन गरि परिचालन गरिनेछ । लैंगिक उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनका विषयमा वार्षिक लेखाजोखा गर्न नियमित अनुगमन गरी तोकीएको ढाँचामा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सोही आधारमा आगामी योजनामा सुधारका लागि सुझाव प्रस्तुत गरिनेछ ।

गाउँपालिकाद्वारा जारी गरिएको लैससास नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको नियमित अनुगमन गरी सुधारका लागि आवश्यक निर्देशन गर्न देहाय बमोजिमका व्यक्ति वा निकायको प्रतिनिधित्व रहने गरी लैससास रणनीति कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरी राष्ट्रिय कार्यविवरण तोकिएको छ ।

(क) गाउँपालिकास्तरीय लैससास अनुगमन तथा निर्देशन समितिमा तपशिलका व्यक्ति वा संस्थाको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।

१) गाउँपालिकाका अध्यक्ष	संयोजक
२) गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष	सदस्य
३) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य
४) सामाजिक शबिकास समिति संयोजक	सदस्य
५) पालिकास्तरीय लक्षित समूह सञ्जालबाट गाउँपालिका अध्यक्षले तोकेको कम्तीमा एक महिला अनिवार्य सहित २ जना प्रतिनिधी	सदस्य
६) महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नगरिक शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

(ख) लैससास अनुगमन तथा निर्देशन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

- १) लैससास कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि बनाई लागु गर्ने ।
- २) विभिन्न सरोकारवालाको सहभागितामा वार्षिक समिक्ष बैठक गरी अनुगमनबाट तयार गरिएको प्रगति समिक्षा गर्ने र आवश्यक सुझावहरु कार्यान्वयनका लागि गाउँकार्यपालिकामा पेश गर्ने ।
- ३) लैंगिक, सामाजिक, भौगोलिक, आर्थिक तथा सास्कृतिक दृष्टिले पछाडी परेका समूहको समग्र स्थितिको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार नीतिगत, कानुनी तथा संस्थागत सुधारका विषयमा गाउँसभमा सिफारिस गर्ने ।
- ४) लैंगिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी पारिएका व्यक्ति समुदायलाई लक्षित गरी नेतृत्व क्षमता विकासका नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा भए नभएको अनुगमन गरी लैससासमैत्री बनाउन आवश्यक सुझाव दिने ।
- ५) लैससास नीति तथा रणनितिसंग सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन चरणमा आवश्यकता अनुसार सहयोग तथा समन्वय गर्ने र नियमित अनुगमन गरी सुधारका लागि हरेक चौमासिक रुपमा सम्बन्धीत विषयगत शाखा तथा निकायहरुलाई सुझाव पेश गर्ने ।
- ६) वडा तह र समग्र गाउँपालिकाको लैससास हिसावले खण्डिकृत तथ्यांक संकलन तथा विश्लेषण गरी सोही अनुरूप वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र योजना निर्माण गर्न योजना तर्जुमा समिति र गाउँसभामा सिफारिस गर्ने । ।

- ७) लैससास बजेट परिक्षण कार्यदल संग समन्वय गरी सवार्षिक रुपमा लैससास बजेट परिक्षण गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।
- ८) लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, लैंगिक विभेद, यौनजन्य दुरव्यवहार, शोषण लगायत विभिन्न जेखिममा रहेका महिला किशोरी र बालिकाहरुको संरक्षणका लागि राहात, पुनस्थापन र बैकल्पीक हेरचाह सम्बन्धी कार्य योजना बनाई लागु गर्न निर्देशन गर्ने ।
- ९) लैससास नीति कार्यान्वयन क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिम न्यूनिकरणका लागि सुभावाहरु पेश गर्ने ।
- १०) लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरुको स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन विभिन्न सरोकारवाला निकाय बिच नियमित समन्वय र साभेदारी गर्ने ।
- (ग) **वडास्तरको लैससास अनुगमन तथा निर्देशन उपसमितिमा तपशिलका व्यक्ति वा संस्थाको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।**

१) वडा अध्यक्ष	संयोजक
२) वडा समितिका सदस्यहरु	सदस्य
३) वडास्तरीय लक्षित समुह सञ्जाल मध्येबाट वडाले तोकेको कम्तीमा एक महिला सहित २ जना प्रतिनिधी	सदस्य
४) वडास्तरीय बाल संजालको अध्यक्ष	सदस्य
५) वडा सचिव	सदस्य सचिव

(घ) वडास्तरीय अनुगमन तथा निर्देशन उपसमितिको काम कर्तव्य र अधिकार

- १) लैससास हिसावले वडा तहको खण्डिकृत तथ्याङ्क संकलन तथा नियमित अद्यावधीक गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाउने ।
- २) वडातहका योजना तर्जुमा छनौट प्रकृत्यामा विपन्न तथा बञ्चित वर्ग र महिलाहरुलाई अनिवार्य सहभागी गराउने वातावरण मिलाउने
- ३) वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच तथा लाभ प्राप्तीमा समावेशी पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- ४) वडास्तरमा योजनाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन अनुगमन गरी आवश्यक सुभावा दिने ।
- ५) गाउँपालिकाले लैससास रुपनितिमा प्राथमिकिकरण गरेका लक्षित समुहको आर्थिक सामाजिक र राजनैतिक शसक्रिकरणका लागि योजना तथा कार्यक्रम बनाई गाउँसभामा पेश गर्ने ।

६) वडास्तरमा संचालीत योजना तथा कार्यक्रमहरु लैससासमैत्री भए नभएको अनुगमन गरी लैससास उत्तरदायी बनाउन पहल गर्ने ।

४.४ लैससास रणनीति कार्यान्वयन सम्बन्धी सम्भाव्य जोखिम तथा न्यूनीकरणका उपायहरु :

लैससास विषय अन्तरसम्बन्धित सवाल भएकोले कुनै एउटा मात्र निकायको पहलमा पुर्णत अवलम्बन गर्न सकिदैन । लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मूलप्रवाहीकरण गर्न स्थानीय सरकार लगायत सबै सरोकारवाला निकायहरुको निकटतम समन्वय र सहकार्यको आवश्यकता पर्दछ । लैससास नीतिले प्रत्याभुत गरेका प्रावधानहरु कार्यान्वयनका सन्दर्भमा समाजमा बिद्यमान हानिकारक गलत सामाजिक अभ्यास तथा प्रचलन र पितृसत्तात्मक सोचको कारण विभिन्न जोखिमहरु सामना गर्नुपर्ने अवस्था आउने देखिन्छ । उल्लेखित नीति, रणनीति र कार्यनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको क्रममा आउन सक्ने देहाय बमोजिमका सम्भाव्य जोखिम तथा चुनौतीहरुको आधारमा जोखिमको निराकरणका लागि देहाय बमोजिमका उपायहरु अवलम्बन गरिने छ ।

क्र.सं	संभावित जोखिम	जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु	कैफियत
१	गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधी र कर्मचारीमा लैससास सम्बन्धी साभा बुझाईमा एकरूपतामा कमी हुन सक्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> सहभागितात्मक अभिमूखिकरण तथा सहजीकरणबाट लैससास अवधारणाबारे समान बुझाई बनाउने । लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कानुन र अन्तराष्ट्रिय प्रावधान बारे अभिमूखिकरण गर्ने । 	
२	सामाजिक विकासका कार्यक्रमले भौतिक विकासका कार्यक्रमले जस्तो तत्काल परिणाम देखाउन नसकिने हुदा लैससास विषय स्थानीय सरकारको प्राथमितामा नपर्न सक्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> लैससासको महत्व र सरकारद्वारा जारी गरिएका कानुन तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता बारेमा जानकारी गराई लैससास विषयलाई प्राथमितामा राख्न नीतिगत व्यवस्था गर्ने । लैंगिक उत्तरदायी योजना तथा बजेट तर्जुमाका लागि नियमित समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउने । 	
३	लैससास नीति कार्यान्वयनमा आवश्यक ज्ञान, क्षमता र दक्ष मानवस्रोतको कमी हुन सक्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकाबाट क्षमता विकासका कार्यक्रममा लगानीको वातावरण मिलाई दक्ष मानवस्रोतको उत्पादन तथा परिचालन गर्ने । 	
४	लैससास नीतिमा उल्लेखित प्रावधानहरु कार्यान्वयन गर्न स्रोत साधनको सीमितता हुन सक्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकाको स्रोत परिचालनमा न्यायोचीत बितरण प्रणालीको अवलम्बन गर्ने । वार्षिक योजना तर्जुमा तथा बजेट विनियोजन गर्दा लैससास सम्बन्धी विषयहरुलाई प्राथमिकतामा राख्न नियमित समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने । लैससास क्षेत्रमा स्रोत व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित संघ संस्थासंग समन्वय र सहकार्य वृद्धि गर्ने । 	

५	गाउँपालिका लैससास उत्तरदायी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रति संवेदनशिलताको अभाव हुन सक्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> लैससास उत्तरदायी योजना तथा बजेट र कार्यक्रमका लागि नियमित लैससास परिक्षण गरी सुझाव कार्यान्वयन गर्ने गराउने । 	
६	टोलबस्ती तथा वडास्तरबाट लैससाससँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रमहरु छनौटमा पर्न नसक्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> लक्षित बर्ग समुदायको अवस्था पहिँचान र विश्लेषणका आधारमा योजना छनौट गर्न सहजीकरण गर्ने । योजना तर्जुमा प्रक्रियामा लक्षित बर्ग समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गर्न क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्ने । 	
७	वन्चितीकरणमा परेका वर्ग तथा क्षेत्रको आर्थिक सशक्तिकरण हुन नसक्नु ।	<ul style="list-style-type: none"> उद्यमशिलता विकास कार्यक्रमहरु मार्फत लक्षित बर्ग समुदायको रोजगारी र आयआर्जनका कार्यमा संलग्न गराउने । लक्षित व्यक्तिहरुलाई कृषि, पशुपालन लगायतका क्षेत्रमा प्राविधिक सिप तथा तालिमको व्यवस्था गरी उत्पादन भएका प्राविधिक जनशक्तिको आर्थिक शसक्तिकरणका लागि रोजगारीका अवसर सृजना गर्ने 	
८	खण्डकृत तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु संकलन तथा अद्यावधीक हुन नसक्नु ।	<ul style="list-style-type: none"> सबै वडाहरुमा खण्डकृत तथ्यांक अद्यावधिक गरी सोही आधारमा योजना तर्जुमा प्रक्रिया सम्पन्न गर्न समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने । 	
९	स्थानीय स्रोत तथा लाभ र अवसरहरुमा लैगिक तथा समावेशी पहुँच कमी ।	<ul style="list-style-type: none"> योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन सम्बन्धमा अनुगमन तथा निर्देशन प्रणालीलाई नियमित र प्रभावकारी बनाई सुधारका पक्षहरु औल्याई कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित पक्षलाई सुझाव सहित निर्देशन गर्ने । लक्षित बर्ग समुदायको बिकासका लागि निश्चित प्रतिशत बजेटको व्यवस्था गर्ने । 	

४.५. कानुनी व्यवस्था तथा पुनरावलोकन

४.५.१. कानुनी व्यवस्थाको पालना तथा कार्यान्वयन

लुङ्ग्री गाउँपालिकाले लैससास रणनीति निर्माण क्रममा लैगिक समानता तथा समावेशीकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय कानुन तथा नीतिहरु र अन्तराष्ट्रिय महासन्धी, घोषणापत्रहरुमा उल्लेखित प्रावधानहरुलाई आधार मानेको छ ।

४.५. २. नीतिको पुनरावलोकन तथा सुधार

लुङ्ग्री गाउँपालिकाद्वारा जारी गरिएको लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीति २०७८ लाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आधारमा आवश्यकता अनुसार परिमार्जन वा सुधार गरिनेछ । लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रभावकारिता, उपयुक्तता र उपादेयता सम्बन्धी आवधिक समिक्षा वा पुनरावलोकन गरी आवश्यकता अनुसार आवधिक रूपमा समसामयिक विषयहरूमा परिमार्जन एवं सुधार गरिने छ ।

अनुसुची १

लैससास रणनीति निर्माण तथा कार्यान्वयन कार्यदल गठन :

लैससास निर्माण तथा कार्यान्वयन कार्यदलमा सहभागिहरूको विवरण निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

- १) संयोजक : श्री भिमकला बुढाथोकी गा.पा. उपाध्यक्ष
- २) सदस्य: श्री बद्र प्रसाद शर्मा वाग्ले प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
- ३) सदस्य : श्री भरत कुमा थापा वडा अध्यक्ष वडा नं ५
- ४) सदस्य: श्री मोति पुन वडा अध्यक्ष वडा नं १
- ५) सदस्य श्री गौसरा घर्तिमगर कार्यपालिका सदस्य
- ६) सदस्य : श्री लितमा कामी कर्णपालिका सदस्य
- ७) सदस्य सचिव : श्री कल्पना सुवेदी प्रमुख महिला तथा बालबालिका शाखा

अनुसुची २

लुङ्ग्री गाउँपालिका भित्र लैससासको क्षेत्रमा क्रियाशिल सरोकारवालाहरू :

- महिला तथा बालबालिका शाखा, न्यायिक समिति, लगायत सबै विषयगत शाखाहरू
- वडा कार्यालय
- शिक्षण संस्था
- गाउँपालिका तथा वडास्तरीय बालअधिकार समिति
- हिंसा पिडित महिला, बालिका र किशोरीका लागि जिल्लामा अल्पकालिन सेवा केन्द्र
- किशोरी समूह /सञ्जाल, बाल संजाल
- टोल विकास संस्था लगायत विभिन्न उपभोक्ता समिति
- अस्पताल र अस्पतामा आधारीत एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र ।
- लैससास निर्माण तथा कार्यान्वयन कार्यदल
- प्रहरी चौकी र जिल्ला प्रहरी कार्यालय (महिला सेल)

- जिल्ला अदालत र जिल्ला सरकारी वकिल कार्याल
- जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला समन्वय समिति
- गैसस महासंघ लगायत हुरेक नेपाल, रुडास नेपाल, सिद्धार्थ सामाजिक विकास केन्द्र, यू.एन.एफ.पि.ए., पास नेपाल। आ.पि.एस नेपाल, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखा
- पत्रकार महासंघ र विभिन्न सञ्चार माध्यम
- स्वास्थ्य संस्था, आमा समूह र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवीका
- बैङ्क तथा वित्तिय संस्थाहरु
- प्रदेश मन्त्रालय तथा विषय गत शाखा र संघिय तहका मन्त्रालय तथा कार्यलय विषयगत शाखा

अनुसुची ३ :

लैससास रणनीति निर्माण क्रममा समूह छलफल क्रममा सहभागि सदस्यहरुको नामावली

समूह १

श्री भिमकला बुढाथोकी गा.पा. उपाध्यक्ष, बत्री प्रसाद शर्मा वाग्ले प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, कल्पना सुबेदी सहायक महिला विकास निरिक्षक, हर्क नारायण गिरी का.वा. वडा अध्यक्ष वडा नं ७, सुन्दर बहादुर घर्ति एम.आइ.एस अपरेटर, दिल बहादुर के.सी. नाप्र.स्वा, धनमाला गुरुड उद्यम विकास सहजकर्ता, खिमसरा बस्नेत कार्यपालिका सदस्य, शिव प्रसाद के.सी. वडा अध्यक्ष वडा नं ४,

समूह २

श्री दुर्गा बहादुर खड्का गा.पा. अध्यक्ष, अमृत घर्तिकगर वडा अध्यक्ष वडा नं २, गौसर घर्तिमगर कार्यपालिका सदस्य, इशवरी प्रसाद खनाल अधिकृत छैठौं, भेष बहादुर बिष्ट, प्रा.स., अनिशा पुनमगर सि.पि.एस.डब्लु, नेम बहादुर खड्का वडा अध्यक्ष वडा नं. ३, यमलाल बिष्ट वडा अध्यक्ष वडा नं ६,

समूह ३ :

श्री भरत कुमार थापा वडा अध्यक्ष वडा नं ५, मोति पुन वडा अध्यक्ष वडा नं १, त्रिलोचन सुबेदी रोजगार संयोजक, हेनु कुमारी बुढाथोकी फिल्ड सहायक, जानकी माभी उद्यम विकास सहजकर्ता, लितमा कामी कार्यपालिका सदस्य, लेपेन्द्र बहादुर बुढाथोकी स्वास्थ्य शाखा प्रमुख ।

अनुसुचि ४ लुङ्ग्री गा.पा.को लैससास कार्यशालामा सहभागिहरुको नामावली बिबरण

क्र स	नाम	पद	सम्पर्क नं	इमेल	लिङ्ग			सामाजिक समावेशिकरण							
					म	पु	अन्य	बा. क्षे.ठ.	जनजाति पहाड/ तराई	दलित पहाड / तराई	मधेशी	मुस्लि म	अन्य	अपाङ्ग ता भएका व्यक्तिहरु	
१	दुर्गा बहादुर खड्का	अध्यक्ष	९८५७८२३३९२	durgabdr1khadka@gmail.com	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
२	भिमकला बुढाथोकी	उपाध्यक्ष	९८४८९५४९९७	badripwagle@gmail.com	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-	-
३	बद्री प्रसाद शर्मा वाग्ले	प्र.प्र.अधिकृत	९८४९५४६७८६	khnlistp@gmail.com	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
४	इश्वरी प्रसाद खनाल	अधिकृत छठौं	९८५७८७७०३९	greentrisubedi@gmail.com	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
५	मोति पुन	वडा नं १अध्यक्ष	९८६८३६४८९९	diikiran411@gmail.com	-	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-
६	अमृत घर्ति	वडा नं २ अध्यक्ष	९८९७९०६३९९७	-	-	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-
७	भरत कुमार थापा	वडा नं ५ अध्यक्ष	९८५७८२४४३६	bharatthapa322gmail.com	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
८	यमलाल बिष्ट क्षेत्री	वडा नं ६ अध्यक्ष	९८५७८५०४४४	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
९	हर्क नारायाण गिरी	वडा नं ७ अध्यक्ष	९८४४९४९४८६	-	-	√	-	-	-	-	-	-	-	√	-
१०	गौसर घर्तिमगर	का.सदस्य	९८४४९९९०६३	-	√	-	-	-	√	-	-	-	-	-	-
११	खमिसरा बस्नेत	का. सदस्य	९८६४०३९९५९	-	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-	-
१२	तिलमा कामी	का.सदस्य	९८४८५०८०६८	-	√	-	-	-	-	√	-	-	-	-	-
१३	त्रिलोचन सुबेदी	रोजगार संयोजक	९८४८९३३३३९	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
१४	अनिशा पुनमगर	CPSW	९८६९२०५४८७	-	√	-	-	-	√	-	-	-	-	-	-
१५	दिल बहादुरके.सी.	ना.प.स्वा.प्रा	९८५७८३५९६५	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	-
१६	धनमाया गुरुङ	उ.वि.स.	९८४०७८५९३४	dhanmala@gmail.com	√	-	-	-	√	-	-	-	-	-	-

१७	जानकी माझी	उ. वि.स.	९८४१५८०९९१	majhijanaki@gmail.com	√	-	-	-	√	-	-	-	-	-
१८	सुन्दर बहादुर घर्ति	MIS अपरेटर	९४४९१६८९२	esundarbahadurgharti@gmail.com	-	√	-	-	√	-	-	-	-	-
१९	भोज बहादुर वि.क.	शि.शा.प्रमुख	९८४७८९१५०१	-	-	√	-	-	-	√	-	-	-	-
२०	हेनु कुमारी बुढथोकी	फिल्ड सहायक	९८६७४२८०८९	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२१	टेक बहादुर सुनार	का.सदस्य	९८४४९५०१४९	-	-	√	-	-	-	√	-	-	-	-
२२	सुन्दर पोखेल	का.सं हुरेक	९८४७५१२२००	sundar.hurac@gmail.com	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२३	डोर बहादुर खड्का	पो.सहजकर्ता	९८४७८०१३८९	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२४	कल्पाना सुवेदी	स.म.वि.नि.	९८४७९८२६१९	subedikalpana4@gmail.com	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-
२५	शिव प्रसाद के.सी.	वडा नं ४अध्यक्ष	९८६९१०३४६१	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२६	आदर्श के.सी.	कम्प्युटर अपरेटर	९८६८०५१५२१	aadarshakc25@gmail.com	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२७	टिका विष्ट	सु.प्र.अ.	९८८७८५३०५२	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२८	भुपेन्द्र कुमार पाण्डे	कृषि अधिकृत	९८४७५४८३०७	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
२९	दिल कुमारी बुढामगर	सा मनोविमर्शकर्ता	९८४७८५०५७४	dilubmdilu@gmail.com	√	-	-	-	√	-	-	-	-	-
३०	ममता खत्री	का.संयोजक	९८६६९२५९१०	mamata.passnepal@gmail.com	√	-	-	-	√	-	-	-	-	-
३१	नेम बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष वडा नं ३	-	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
३२	लेपेन्द्र बुढथोकी	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	-	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-
		जम्मा												

जनप्रतिनिधिको संख्या : १४ जना कर्मचारीको संख्या : . १४ जना अन्य सहभागीको सं (संघसंस्था तथा संजालबाट) : ४ जना

अनुसुची ५

अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएका दस्तावेजहरुको सुची :

- गाउँपालिकाको लैससास नीति २०७८
- बालविवाह बिरुद्ध रणीनतिक योजना २०७५
- अपांग परिचयपत्र बितरण कार्यविधि २०७५
- बाल संरक्षण नीति २०७८
- बाल अधिकार समिति गठन कार्यविधि २०७७
- बाल संरक्षण कोष संचालन तथा ब्यवस्थापन कार्यविधि २०७७
- बाल समूह संजाल गठन ब्यवस्थापन तथा सहजीकरण निर्देशिका २०७७
- ज्येष्ठ नागरीक क्लव गठन तथा संचालन कार्यविधि २०७७
- गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७४
- न्यायीक समितिको कार्यविधि सम्बन्धी ऐन २०७५
- नेपालको संबिधान २०७२
- लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कानुन
- लैससास सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धी तथा प्रावधानहरु